

ДОКЛАД

ЗА НАПРЕДЪКА НА СЪДА В ЮЖНА БЪЛГАРИЯ

AMERICA FOR BULGARIA
FOUNDATION

Фондация Америка за България

ДОКЛАД ЗА НАПРЕДЪКА НА СЪДА В ЮЖНА БЪЛГАРИЯ

Център на НПО в Разград

Декември 2013 г.

Публикацията се издава в рамките на проект „Правосъдие близо до хората: втора фаза“, осъществяван от Център на НПО в Разград и Националната НПО мрежа за гражданско наблюдение на съда в България. Публикуваните констатации, изводи и препоръки по никакъв начин не ангажират Фондация „Америка за България“.

ISBN 978-619-90012-3-3

ISBN 978-619-90012-4-0 e-book

НАЦИОНАЛНА НПО МРЕЖА ЗА ГРАЖДАНСКО НАБЛЮДЕНИЕ НА СЪДА

ДОКЛАД ЗА НАПРЕДЪКА НА СЪДА В ЮЖНА БЪЛГАРИЯ

Период на наблюдение: януари 2012 - юни 2013 г.

Издава: Център на НПО в Разград
7200 Разград, П.К. 237, тел./факс: (084) 66 16 94,
ел. поща: ngo@ngo-rz.org, www.ngo-rz.org

Всички права запазени © 2013, Център на НПО в Разград

СЪДЪРЖАНИЕ:

УВОД.....	5
РЕЗЮМЕ.....	7
МЕТОДОЛОГИЯ НА ГРАЖДАНСКОТО НАБЛЮДЕНИЕ	15
БЛАГОДАРНОСТИ.....	18
ТЕМА 1. За етичното поведение и наличие на конфликт на интереси на съдии, прокурори и съдебни заседатели.....	19
А. Закон за предотвратяване и установяване на конфликт на интереси	20
Б. Кодекс за етично поведение на българските магистрати.....	24
ТЕМА 2. Разпределение на постъпилите съдебни дела на принципа на случайния подбор чрез електронна програма. Публикуване на съдебните актове на електронните страници на съдилищата	28
А. Разпределение на постъпилите съдебни дела на принципа на случайния подбор чрез електронна програма	28
Б. Публикуване на съдебните актове на електронните страници на съдилищата	33
В. Подбор и дейност на съдебните заседатели.....	35
ТЕМА 3. За отчетност, публичност и прозрачност на съда.....	37
А. Съдържание и форма на интернет страниците на съдилищата	37
Б. Електронно правосъдие - онлайн услуги за гражданите, съдебни такси	39
В. Съдът и гражданите	41
ТЕМА 4. Правосъдие за деца	45
А. Прилагане на Закона за закрила на детето (ЗЗДет).....	45
Б. Прилагане на Семейен кодекс (СК)	46
В. Прилагане Закона за защита от домашното насилие (ЗЗДН)	47
Г. Прилагане на Указ за борба с дребното хулиганство (УБДХ) ...	48
Д. Прилагане на Закона за борба с противообществените прояви на малолетни и непълнолетни (ЗППМН).....	49
ЗАКЛЮЧЕНИЕ.....	51
СТАТИСТИКА ЗА НАБЛЮДАВАНИ СЪДЕБНИ ДЕЛА.....	53

Проект „ПРАВОСЪДИЕ БЛИЗО ДО ХОРАТА: Втора фаза“

Легенда на съкращенията:

ВАС	Върховен административен съд
ВКС	Върховен касационен съд
ВСС	Висш съдебен съвет
ДСП	Дирекция „Социално подпомагане“
ДАЗД	Държавна агенция за закрила на детето
ЕГН	Единен граждански номер
ЗБППМН	Закон за борба с противообществените прояви на малолетни и непълнолетни
ЗЗДет	Закон за закрила на детето
СК	Семеен кодекс
УБДХ	Указ за борба с дребното хулиганство
ЗЗДН	Закон за защита от домашното насилие
ЗЗЛД	Закон за защита на личните данни
ЗПУКИ	Закон за предотвратяване и установяване на конфликт на интереси
КЕПБМ	Кодекс за етично поведение на българските магистрати
КЗЛД	Комисия за защита на личните данни
КПУКИ	Комисия по предотвратяване и установяване на конфликт на интереси
КС	Конституционен съд
МП	Министерство на правосъдието
ОПАК	Оперативна програма „Административен капацитет“
ОС	Окръжен съд
РС	Районен съд
СГС	Софийски градски съд
ПОС	Постерминално устройство

AMERICA FOR BULGARIA
FOUNDATION
Фондация Америка за България

Проектът се финансира от Фондация „Америка за България“

УВОД

Центърът на НПО в Разград представя финалния си доклад за гражданско наблюдение на съда в рамките на проект „Правосъдие близо до хората: втора фаза“. Мониторингът беше осъществен в периода от месец януари 2012 до месец юни 2013 година, с финансовата подкрепа на Фондация „Америка за България“.

Целта на Доклада за напредъка на съда в Южна България е да открие тенденциите в работата на съдилищата относно етично поведение, недопускане на конфликти на интереси; обективно и безпристрастно прилагане на случайния принцип при разпределението на постъпилите съдебни дела; повишаване степента на отчетност, публичност и прозрачност на съда и добри съдебни практики в приложение на закони спрямо малолетни и непълнолетни.

Докладът отчита по кои теми и подтеми е постигнат напредък, къде продължава да няма промяна и кои са причините да има отстъпление от постигнати, но изоставени в последствие практики.

Целта на гражданското наблюдение е да проследи напредъка на съда в ключови области, свързани с реформата на съдебната система в посока прозрачност и откритост към гражданите, както и прилагането на мерки, които да ограничат и предотвратят корупцията в храмовете на Темида. Предмет на проучването бяха и закони, прилагани в случаите, когато правосъдието е свързано с малолетни и непълнолетни лица, за да стане ясно как и доколко техните интереси са защитени по време на съдопроизводството.

Гражданските екипи извършиха проучване на практиките при прилагане Закона за предотвратяване и установяване на конфликт на интереси и Кодекса на етично поведение на българските магистрати.

Специален фокус на мониторинга бе прилагането на случайния принцип при разпределението на съдебни дела¹ и доколко практиките в съдебната администрация гарантират неговото пълно приложение. На проучване и анализ бяха подложени практиките за задължително публикуване на съдебните актове.

Продължи традицията гражданското наблюдение да проследява промените в работата на съда, за да стане по-достъпен за уязвими групи хора. За да се отчете напредъкът в тази област, бяха проучени условията, свързани с достъпността на архитектурната среда на съдебните палати, условията за работа и престой в съдебните зали. Специално внимание е обърнато на практиките, чрез които съдът извършва услуги, събира такси и информира гражданите за техните права. Извършен е анализ на интернет-страница на всеки наблюдаван съд по отношение на достъпност и съдържание.

Изложените в Доклада тези и обобщения нямат претенцията да правят оценка на съдебната система като цяло, нито дори на съдилищата,

¹ Чл.9 от Закона за съдебната власт.

в които е проведено наблюдението. Те трябва да се възприемат като моментна снимка на обществените виждания. Негативните практики, на които е отделено сериозно място в докладите на наблюдението, не бива да се схващат като самоцелна критика, която преследва тесни цели на проекта. Те са използвани от нас като инструмент за граждански натиск и имат за задача да подпомогнат съдебната система в усилията ѝ за реформиране и укрепване на диалога с обществото. Положителните примери, отразени в доклада със същата добросъвестност, с която са отправени и критиките, могат да помогнат на правораздавателната система да се усъвършенства, като възприеме иновативния подход „учене чрез правене“ и да приложи добрите практики, реализирани от български съдилища.

РЕЗЮМЕ

Докладът за напредъка на съда в Южна България по проект „Правосъдие близо до хората: втора фаза“ представя анализи, изводи и препоръки на наблюдаващия екип на Центъра на НПО в Разград. Докладът е в резултат на граждански мониторинг на съдебната система, проведен в периода януари 2012 – юни 2013 година.

В настоящия доклад са включени обобщени резултати и изводи от гражданско наблюдение за напредъка на съда в Южна България. Мониторингът проследи дейността на районните съдилища в 24 града: Асеновград, Благоевград, Бургас, Велинград, Димитровград, Дупница, Карлово, Кърджали, Кюстендил, Несебър, Пазарджик, Перник, Петрич, Пещера, Пловдив, Поморие, Разлог, Свиленград, Сливен, Стара Загора, Хасково, Царево, Чирпан, Ямбол, както и дейността на окръжните съдилища в 9 града: Благоевград, Бургас, Кюстендил, Пазарджик, Пловдив, Сливен, Стара Загора, Хасково и Ямбол.

В обхвата са включени 4 апелативни района, 11 съдебни района, 89 общини с територия от 50 479 кв. км и население 3 111 586 души.¹

Обучени са 106 доброволци за изследване на избраните за мониторинг теми (24 местни екипи с координатор, наблюдатели и експерти). Преди да започнат работа по прякото наблюдение, доброволците получават ясни указания за събиране на информация, за проучване и анализиране на проблемите на съдебната система в техните граждански доклади.

Наблюдателите проследиха 676 съдебни дела в областта на детското правосъдие по Закон за закрила на детето, Закон за защита от домашно насилие, Семейен кодекс, Указ за борба с дребното хулиганство и Закон за борба с противообществените прояви на малолетни и непълнолетни. Подборът на съдебните процеси за наблюдение е съобразен с фокуса на мониторинга и представлява балансирана извадка от постъпилите през месеца съдебни дела в наблюдаван съд (средно 30 съдебни дела за три месеца). Координаторите присъстваха лично на приложение на случайния принцип при разпределението на съдебни дела (над 300 пъти), провериха декларациите по ЗПУКИ на 288 съдии, публикувани в интернет-страницата на ВСС, анализираха електронните страници на 24 районни и 9 окръжни съдилища.

В продължение на повече от девет години сдружение „Център на НПО в Разград“ прилага обективно гражданско наблюдение върху дейността на съда по теми за достъп до правосъдие, участие на уязвими групи в съдебни процеси, архитектурна среда на съдебни сгради, приложение на новоприети закони, домашно насилие и детско правосъдие.

Гражданското наблюдение на съда изследва практиките на третата власт по теми, свързани с достъпа до правосъдие на гражданите, публичния образ на съда и произтичащото от тях доверие на обществото към съдебната система.

¹ По данни на Национален статистически институт към 26.11.2013г.: <http://www.nsi.bg>

Един от основните фокуси на наблюдението е свързан с прилагането и спазването на Закона за предотвратяване и установяване конфликт на интереси спрямо жреците на Темида, както и съблюдаването от страна на съдийската общност на Кодекса за етично поведение на българските магистрати.

Гражданският мониторинг отчита колеблива и непоследователна политика при прилагането на ЗПУКИ в съдебната система.

Приетият под силния натиск на Европейската комисия закон, стана част от българската правна уредба, за да помогне на публичните институции у нас да въведат порядък в обявяването на зависимостите и обвързаностите на представителите на властта. Не се оправдаха в пълна степен очакванията, че регламентите ще ограничат скритите връзки между легитимните носители на власт и задкулисни кръгове, които се възползват от близостта си с тях.

Още с влизането в сила на ЗПУКИ, в съдебната система се наложи практика, която целеше по-скоро да се заобиколи законът, отколкото да се изпълнят в достатъчна степен неговите императиви. Най-често това ставаше под булото на строг формализъм, при който магистратите декларираха стриктно исканите от тях сведения за зависимости, без да осветляват действителните си обвързаности. В продължение на няколко години на интернет-страницата на Висшия съдебен съвет бяха публикувани декларации на съдии и прокурори, в които имената на свързаните с тях лица бяха изписвани с инициали. По същия начин бяха обявявани банките, отпуснали кредити на магистратите.

Висшият съдебен съвет насърчаваше такава линия на поведение.

Нито веднъж на високо институционално ниво не беше дискутиран въпросът дали публично декларираните факти и обстоятелства допринасят за истинска публичност в коридорите на третата власт.

Допринася ли съдържанието на декларациите на магистратите, подадени по ЗПУКИ за намаляване на корупционната среда в системата? Въпреки задължението да се декларират връзки и зависимости, в съдебната система продължиха да се ширят непотизма, роднинските обвързаности и приятелските кръгове.

Демонстрацията на безнаказаност и безпардонност достигна нов етап през месец април 2013 година, когато позовавайки се на становище на Комисията за защита на личните данни, ВСС пусна плътно завесата пред документите, чрез които съдии и прокурори трябваше да обявят пред обществото възможни конфликти на интереси.

Висшият съдебен съвет реши, че правото на магистратите да пазят личните си тайни е от първостепенна важност и затова техните декларации по ЗПУКИ бяха скрити на интернет-страницата на ВСС.

Скандалното решение на ВСС беше подложено на остри критики от страна на експерти и неправителствени организации. По инициатива на Центъра на НПО в Разград, три организации от третия сектор¹ оспориха правото на Висшия съдебен съвет да спре достъпа до декларациите, които по презумпция целят публичност, а не секретност. В края на месец

¹ Програма Достъп до информация и Български институт за правни инициативи.

октомври 2013 г., **ВСС отмени решението си и възстанови достъпа до декларациите на магистратите в електронната си страница.**

Националната НПО мрежа за гражданско наблюдение на съда счита, че промяната е напредък в правилна посока, но приложението на текстовете на ЗПУКИ трябва да носи повече публичност и прозрачност.

Продължаваме да настояваме в декларациите на съдии и прокурори да бъдат изписвани пълно и точно имената на лицата, наименованията на дружествата, публичните институции, банките, които биха могли да предизвикат конфликт на интереси за всеки магистрат, чрез свързаните с него лица, получени кредити или други видове обвързаности.

Екипът на гражданското наблюдение счита, че е повече от необходимо да припомни препоръката на Европейската комисия, дадена на България в последния ѝ доклад от месец юли 2012 г, свързан с областите правосъдие и вътрешен ред. В нея се предлага на българското Правителство: *„Да се измени Законът за предотвратяване и установяване конфликт на интереси, така че да могат ефективно да се налагат наказания, които имат възпиращо действие. Да се преразгледа системата за деклариране и проверка на имущество, като тя бъде превърната в ефективно средство за установяване на незаконно обогатяване.“*¹

Проучването, насочено към спазването от страна на съдийската общност на Кодекса за етично поведение на българските магистрати, показва отрицателни практики, регистрирани от наблюдението по приложението на ЗПУКИ.

Цари атмосфера на обществено лицемерие в областта на саморегулациите, където проактивните действия за промяна трябва да се инициират от професионалната общност.

Налагат се двойни стандарти при оценяването на професионалните и морални качества на магистратите, порочни практики, които насърчават кариерното израстване на съдии и прокурори със спорни морални постъпки. Съпротивата срещу желаната и очаквана от обществото промяна в магистратската общност е видима и произлиза от средите на съсловието.

Свидетели сме на поредица от спорни, дори скандални казуси за назначения, повишения, гласувания във ВСС, който е натоварен да разпределя кадрите в йерархията на третата власт. Европейските наблюдатели, които следят реформите у нас в областите на вътрешен ред и сигурност, също отчитат тенденция на липса на напредък. В последния доклад на Европейската комисия категорично се заявява, че *„Като цяло дисциплинарната съдебна практика не беше последователна. Освен това България не успя да въведе по подходящ начин съблюдаването на етичните норми в системата на повишаването в длъжност и атестирането на магистратите, независимо от измененията на Закона за съдебната власт от 2010 г. Проверките за спазване на етичните норми бяха формални и със слаб превантивен резултат, като понякога се разчиташе на НПО да предоставят релевантната информация в публичното пространство.“*

¹ Виж Доклад на комисията до Европейския парламент и съвета относно напредъка на България по механизма за сътрудничество и проверка, с.26 - http://ec.europa.eu/cvm/docs/com_2012_411_bg.pdf

При различни назначения на висши магистрати през този период липсваше прозрачност и те продължават да се помрачават от твърденията за оказване на политическо влияние и недостатъчно съблюдаване на етичните норми¹

Негативните практики оспорвани от Европейската комисия и от българското общество, не са предмет на обсъждане в магистратската общност. Изключвайки дискусиите, инициирани от Съюза на съдиите у нас и критичните мнения на отделни представители на съсловие, за съществуващите морално етични стандарти или тяхното отсъствие в правораздавателните ни органи се води дебат, без участието на жреците на Темида. Отказът от задълбочен диалог по темата за етичното поведение на магистратите бе демонстриран от съдийската общност и в рамките на настоящото проучване.

Наблюдатели коментират публично известни казуси за спорни от морална гледна точка действия на магистрати. Те отказват да коментират по същество факти за нарушения, безпринципност или корупционни действия и олигархични влияния.

Гражданското наблюдение счита, че прилагането на принципа на случайния подбор при разпределението на съдебните дела може да се разглежда като ефективна мярка, която реално би ограничила условията за корупция в съдебната система, като изключи възможността определени процеси да се гледат от специално избрани за това съдийски състави

Проучването показва, че всички включени в мониторинга съдилища използват компютърни програми, чрез които се извършва електронният жребий. Различните софтуерни програми създават различни практики в организацията на съдилищата. Според нас, съществуват вратички в цялостния механизъм и възможности за предопределена „случайност“.

Признание по темата направи бившият министър на правосъдието Диана Ковачева (2011-2013 г.), коментирайки най-масово използвания в българските съдилища софтуерен продукт (б.а. Law Choice), който е собственост на ВСС. Според нея „По няколко пъти може да се натиска копчето на компютъра, който разпределя делата, докато се избере удобният /съдебен/ състав.“

Считаме, че е необходима цялостна проверка във всичките 350 органа на съдебната власт, за да стане ясно как се прилагат правилата за електронния жребий и кой носи конкретна отговорност. Нашата увереност е основана на резултатите от наблюдението и от критиките, отправени публично към системата относно принципа на случайния подбор на съдии при разпределението на делата.

Инспекцията трябва да обхване и работата на ВКС, ВАС, СГС, прокуратурата и следствените служби. Резултатите от този мониторинг трябва да бъдат публично огласени от Висшия съдебен съвет, за да се сложи край на порочните практики, с които се заобикаля върховенството на закона и се обслужват съмнителни и неясни интереси.

¹ Виж Доклад на комисията до Европейския парламент и съвета относно напредъка на България по механизма за сътрудничество и проверка, с.8

Считаме за проблем отсъствието на интегрираща система, която да свързва деловодните регистри на съдилищата с програмата за електронно разпределение на делата в тях.

На практика се водят два паралелни регистъра в един съд – един за вписване делата по реда на тяхното постъпване и втори – за ръчно вписваните от председателите на съдилищата входящи номера на делата, с които те влизат в електронната програма за извършване на жребия.

Отчитаме като стъпка напред представения от ВСС през месец ноември 2013 г. Проект на Правила за случайно разпределение на делата в районните, окръжните, административните, военните и апелативните съдилища и Методика по приложението на принципа за случайното разпределение на дела в съдилищата.¹

Приемаме инициативата като заявена воля за унифициране на методиките и практиките, чрез които принципът на случайния подбор при разпределението на делата да заработи във всички съдилища.

Гражданското наблюдение отчита, че е налице известен напредък в публикуването на съдебните актове на интернет-страниците на съдилищата, като положителна практика, която допринася за повече публичност. Но се забелязва зле прикрит стремеж чрез формализиране на процеса да се заобиколи същинската му цел. Изписани с инициали в съдебните актове са участниците в процеса, вещите лица, прокурори и адвокати. С инициали се изписват дори населените места. Най-честото срещаното обяснение от страна на съдилищата е, че по този начин се запазва тайната на личните данни или програмата автоматично изтрива всички имена².

Огромна част от процесите са публични и всички констатирани от нас данни са напълно достъпни за присъстващите в залата. Няма причини те да са конфиденциални след това. Публичността не може да е безгранична и не бихме укорявали спестяването на имената на участници в процес, където се третира факти. Подобна практика следва да става с мотивирано решение от страна на съдията докладчик, което да е публично оповестено.

В момента зад паравана „защита на личните данни“ се прикриват факти, които в обстановката на изострена чувствителност от страна на обществото към Темида и критично ниското доверие в съдебната система, навеждат на мисълта, че един доказан способ за повече публичност се използва по-скоро за прикриване, отколкото за откритост.

Няма напредък по темата, свързана с дейността на съдебните заседатели, техния подбор, механизмите, чрез които се определя участието

¹ Вж. Становище до ВСС по Проект на правила за случайно разпределение на делата, 04.11.2013 г., <http://watch.ngo-rz.org/bg/pages/lettersandviews.html>

² Б.а. по принцип се наблюдава трайна практика за прекалено заличаване на „лични данни“, като определените служители за тази цел имат и интересни прозвища сред колегите си – заличители. Извън шегата липсва обяснение защо определените служители да проверяват и публикуват съдебните актове не ги четат на практика, защото биха забелязали инициалите на градове, улици, институции и тн.

им в съдебните процеси, както и за тяхната натовареност. Продължава порочната практика те да се избират от местните власти. В корпуса на независимите по презумпция заседатели попадат хора, свързани с партийните структури, членове на общински управи, които са ясно обвързани и от тях не може да се очаква абсолютна безпристрастност.

Наблюдението отчита, че не е преустановена напълно практиката съдебните заседатели да се избират единствено чрез жребий. В много съдилища тях ги „викат“ по телефона, като на съдебните чиновници е оставено задължението да осигурят необходимия брой заседатели, без да се отчита, че част от тях не се явяват в залата почти през целия си мандат.

Налице е усещането, че в цялата система по съдопроизводство у нас съществуването на съдебните заседатели се приема по скоро като формалност, отколкото като необходимост. Доказателство са текстовете на ЗПУКИ, в които не е предвидено заседателите да подават декларации за конфликт на интереси и обвързаности.

Наблюдението отчита видим напредък при създаването и поддържането на интернет-страниците на съдилищата, като средство за повишаване публичността, отчетността и прозрачността в тяхната работа. Няма включен в мониторинга съд, който да няма собствена електронна страница. Наблюдаващият екип за пореден път препоръчва в рамките на съдебната система да бъдат създадени единни стандарти за електронни страници на съдилищата. Да се определи базовата информация, която трябва да съдържат, както и да се унифицира дизайна им. Необходимо е и въвеждането на чуждоезикови версии.

Налице е напредък в практиката по въвеждането на електронни услуги за гражданите. В голяма част от наблюдаваните съдилища много от необходимите формуляри, бланки, заявления могат да се изтеглят онлайн от мрежата. Отчитаме като положителна практика създаването на Единен портал за предоставяне на достъп до пълната информация по съдебните дела, който работи в един от наблюдаваните съдебни райони и препоръчваме опитът да бъде прилаган в съдебната система.

Необходимо е във всички съдебни палати да бъдат създадени условия за електронно плащане, чрез постерминални устройства (ПОС), за да спре „виенето“ на опашки пред гишетата в съдебните канцеларии. Наложителна е унификация на цените на съдебните услуги, които сега са различни в зависимост от начисленията, които обслужващите банки правят върху номиналната такса.

Отново настояваме и за премахване на таксата от 25 лева, която сега се заплаща, за да разреши съдът да се ползват пари от детски влогове.¹ Подобна услуга е белег за социални затруднения и хората, прибягнали до, нея не бива да бъдат натоварвани с по-големи финансови задължения.

¹ Чл. 130, ал.3 от Семейния кодекс.

Подкрепяме всички стъпки в посока въвеждането на електронното правосъдие, като се даде право на гражданите чрез електронен подпис да изразяват съгласие за определени действия с тяхно участие.

Мониторингът отчита напредък в стремежа на съдилищата да улеснят достъпа на гражданите до услугите на правосъдната система. Наред с подобрената архитектурна среда в много от съдебните палати, има и съдилища, които са настанени в малки, нефункционални и неудобни сгради. Налице е напредък и в практиките, които целят по-добра информираност за гражданите как, кога и какво може да се търси и намери в съдебните сгради. **Продължава да липсва цялостна и последователна политика по отношение публичността в съдебната система и връзки с обществеността.**

Висшия съдебен съвет прие през лятото на 2013 г. "Комуникационна политика на ВСС"¹ и План за действие за изпълнение² на Комуникационната политика на ВСС за периода 2014-2018 година. Сдружение „Център на НПО в Разград“ подкрепя инициативата на ВСС³ за подобряване на връзките с обществеността. Възприемаме приетия документ, като важна стъпка в усилията за повишаване на общественото доверие към съдебната власт и подобряване на публичния образ на съдебната система. Рано е да се оцени ефекта от новата инициатива на ръководния орган на съдебната власт поради липса на сериозна практика. Нашите очаквания са да има ясна воля от страна на ВСС и съдебната власт да прилагат ефективни механизми за партньорство с активни граждански организации. Неправителствените организации са важен партньор в процеса на модернизация на съдебната система.

За да подпомогне диалога между обществото и институциите, Центърът на НПО в Разград, като ангажирана с наблюдението на съда гражданска структура, ще продължи да използва правото си да изразява становища, да отправя въпроси и да анализира процесите в правосъдната ни система.

Проектът „Правосъдие близо до хората: втора фаза“ съдържа проучване, насочено към проблемите на детското правосъдие у нас. Включването на тази тема в мониторинга произтича от стремежа да следим как съдебните институции съблюдают правата на децата, участници в процесите, как се действа в условията на съдопроизводството, така че интересите на подрастващите да бъдат максимално защитени.

Мониторингът показва, че съдийските колегии се отнасят отговорно и с повишено внимание към процесите, в които участват деца или се обсъждат техните интереси. Наложително е в съдилищата да се създадат специални „сини стаи“, в които да се разговаря с децата, за да се избегне стресът от разпит в съдебна зала. Препоръчваме и промени в механизма, по който се провеждат съдебни процеси, свързани с правата на деца с увреждания. Смятаме за недопустимо това да става

1 Вж "Комуникационна политика на ВСС", приета с решение по Протокол 26/04.07.2013г., рубрика "Вътрешни актове на ВСС": <http://www.justice.bg/bg/aktove/kpolicy2013.pdf>

2 Вж "План за действие за изпълнение на комуникационна политика на ВСС", рубрика "Вътрешни актове на ВСС": <http://www.justice.bg/bg/aktove/action-kpolicy2013.pdf>

3 Вж. Становище на Центъра на НПО в Разград до Членовете на Гражданския съвет към ВСС, относно заседание на 25.06.2013г. изх. N Ц-86/24.06.2013г., рубрика "Становища": <http://watch.ngo-rz.org/bg/pages/lettersandviews.html>

само по документи. За да се спести задължението деца с увреждания да бъдат водени в съдебна зала, препоръчваме добре да се проучи опита на някои прокуратури, където в подобни случаи магистрат посещава лично мястото, където живее болното дете. Настояваме и за промени, които **да намалелят наполовина сега действащия тридесетдневен срок, в който съдът е длъжен да насрочва делата по ЗЗДН**. Считаме, че тези дела трябва да влизат в съдебна зала по ускорена процедура, за да не бъдат подлагани жертвите на допълнителен натиск във времето, в което чакат съдебната си защита. **Продължаваме да настояваме и за отмяната на УБДХ, като считаме тази нормативна уредба за остарял рецидив** от време, в което обществените политически реалности са били коренно различни от параметрите на демократично устроените държави, каквато претендира да е и България. Стоим зад идеята, че необходимо изработването на нови правила и норми за детско правосъдие у нас, които следва да са съобразени с най-високите международни стандарти, използвани в европейските правни системи и приложими към българската действителност.

Целта на гражданския мониторинг не е да дава рецепти за реформиране на съдебната система. Нашата роля на неправителствена структура е да сме коректив на третата власт, като със средствата на гражданския натиск насърчаваме съдебните институции да се обърнат с лице към обществото, да чуят критиките и недоволството на хората към тяхната работа и да отговорят с промени.

Реформирането на съдебната система не е процес, който засяга единствено и само правораздавателните функции на държавата. Става дума за промяна, успехът на която гарантира демократичните устои на модерните общества, а забавянето му пречи на цялостния просперитет на България.

МЕТОДОЛОГИЯ НА ГРАЖДАНСКОТО НАБЛЮДЕНИЕ

Проучването е осъществено в рамките на проект „Правосъдие близо до хората: втора фаза“, реализиран с финансовата подкрепа на Фондация „Америка за България“¹. Сдружение „Център на НПО в Разград“², като наблюдаваща организация, има дълъг и сериозен опит в сътрудничеството със съдебни институции и неправителствени организации в България.

В продължение на повече от девет години Център на НПО в Разград прилага обективно гражданско наблюдение върху дейността на съда по теми за достъп до правосъдие, участие на уязвими групи в съдебни процеси, архитектурна среда на съдебни сгради, приложение на новоприети закони, домашно насилие и детско правосъдие.

Мониторингът се провежда по специална методика, прилагана от Центъра на НПО в Разград и в следствие от Националната мрежа за гражданско наблюдение на съда. В основата ѝ е залегнал опитът на две неправителствени организации от САЩ - „Адвокати от Минесота за човешки права“ и „WATCH“, експериментирали метода за първи път зад океана. През 2004 година техният подход бе проучен и адаптиран към българските условия от екип на Институт „Отворено общество“³ в София и предоставен на Центъра на НПО в Разград. Стъпвайки върху добрата практика на авторитетните американски организации, екипът разви и усъвършенства инструментариума, съобразно спецификата на съдебната система в нашата страна.

В настоящия доклад са включени обобщените резултати и изводи от гражданско наблюдение, проведено в периода януари 2012 година до юни 2013 година, което имаше задача да проучи напредъка на съда в Южна България. Мониторингът проследи дейността на районните съдилища в 24 града: Асеновград, Благоевград, Бургас, Велинград, Димитровград, Дупница, Карлово, Кърджали, Кюстендил, Несебър, Пазарджик, Перник, Петрич, Пещера, Пловдив, Поморие, Разлог, Свиленград, Сливен, Стара Загора, Хасково, Царево, Чирпан, Ямбол, както и дейността на окръжните съдилища в 9 града: Благоевград, Бургас, Кюстендил, Пазарджик, Пловдив, Сливен, Стара Загора, Хасково и Ямбол. В обхвата са включени 4 апелативни района, 11 съдебни района, 89 общини с територия от 50 479 кв. км и население 3 111 586 души.⁴

Обект на гражданско наблюдение бяха 24 районни и окръжни съдилища в Южна България, разделени в четири групи по шест съдилища (4 районни и 2 окръжни). Допълнително бяха наблюдавани 8 районни съдилища и 1 окръжен съд:

I. Група: Окръжен съд - Благоевград (Районен съд - Благоевград), Окръжен съд - Кюстендил (Районен съд - Кюстендил), Районен съд

1 <http://www.americaforbulgaria.org/page/home>

2 <http://ngo-rz.org>

3 <http://www.osf.bg>

4 По данни на Национален статистически институт към 26.11.2013г.: <http://www.nsi.bg>

- Перник, Районен съд - Петрич, Районен съд - Разлог, Районен съд - Дупница;

II. Група: Окръжен съд - Пловдив (Районен съд - Пловдив), Окръжен съд - Пазарджик (Районен съд - Пазарджик) Районен съд - Асеновград; Районен съд - Карлово; Районен съд - Пещера, Районен съд - Велинград;

III. Група: Окръжен съд - Стара Загора (Районен съд - Стара Загора), Окръжен съд - Хасково (Районен съд - Хасково), Районен съд - Кърджали, Районен съд - Чирпан; Районен съд - Свиленград, Районен съд - Димитровград;

IV. Група: Окръжен съд - Ямбол (Районен съд - Ямбол), Окръжен съд - Сливен (Районен съд - Сливен), Районен съд – Бургас (Окръжен съд – Бургас), Районен съд - Поморие, Районен съд - Несебър, Районен съд - Царево;

Обучени са 106 доброволци (24 местни екипи с координатор, наблюдатели и експерти), които всеобхватно изследват избраните за целите на мониторинга теми. Преди да започнат работа по прякото наблюдение, доброволците получиха ясни указания как да събират информация за проучване и анализиране на проблемите на съдебната система и да ги отразяват компетентно в техните граждански доклади.

Констатираните факти и впечатления на координаторите и наблюдателите бяха нанасяни в специални карти за наблюдение: Карта за оценка на етичното поведение и наличие на конфликт на интереси на магистрати; Карта за оценка на отчетност, публичност и прозрачност на съда - с фокус връзките с обществеността, интернет-страниците на съда; Карта за оценка на прилагане на принципа на случайния подбор на постъпилите съдебни дела в съда; Карта за гражданско наблюдение в съда по граждански дела за младежко и детско правосъдие.

Доброволците изследваха преките наблюдения, чрез лично присъствие в съдебните зали, попълвайки въпросника в картите за наблюдение, както и публичната среда, в която работят съдилищата. Проследени бяха публикации, свързани с работата на съдебните институции, отделни магистрати и колегии. Специално внимание е отделено на публикувани декларации по реда на ЗПУКИ на действащи съдии, като документите са разгледани детайлно, защото практиките за тяхното съставяне и огласяване имат голямо значение за състоянието на публичния образ на съда в обществото. Не са подминати мнения и коментари, свързани със знакови дела срещу представители на организираната престъпност, присъдите по които са пряко наблюдавани от Европейската комисия.

Получените в резултат на цялостното наблюдение факти бяха изложени в първични доклади, представени за анализ и оценка от експертните групи. Заключениета от тях бяха публикувани в Тримесечни аналитични доклади за напредъка на съда.

Основна функция на експертите е да подпомагат процеса на анализиране на събраните в картите за наблюдение данни и оформянето им в тримесечен доклад. В края на всяко тримесечие експертите участват в работни срещи с екипа от наблюдатели, обобщават, редактират и реструктурират изводите, констатациите и препоръките на гражданите.

В състава на Експертната група участват двама уважавани местни граждани, представители на институции, лидери на етнически групи, религиозни водачи. Един от тях е юрист, който балансира от правна гледна точка вижданията на гражданите

Центърът на НПО в Разград, обобщава и систематизира на всеки тримесечен период Докладите на наблюдаващия екип относно дейността на групи от съдилища в Южна България. Всеки Тримесечен аналитичен доклад се обсъжда и приема с коментари и мнения на съдии от наблюдаваните съдилища. Обратна информация се получават по време на кръгли маси/брифинги с участието на съдии, прокурори, адвокати, социални работници, журналисти и граждани.

През месец декември 2012 г. е издаден Междинен доклад за напредъка на съда в Южна България, който съдържа обобщени изводи, констатации и препоръки за 16 наблюдавани съдилища¹. Доклад за напредъка на съда е обобщен сравнителен документ с данни и анализи за целия мониторингов период на наблюдение на съдилища в Южна България.

Основните теми за наблюдение са:

- 1. Етично поведение и конфликт на интереси** - Закон за предотвратяване и установяване на конфликт на интереси; Кодекс за етичното поведение на българските магистрати.
- 2. Разпределение на постъпилите съдебни дела на принципа на случайния подбор чрез електронна програма и публикуване на съдебните актове на електронните страници на съдилищата;**
- 3. Отчетност, публичност и прозрачност:** Съдържание на интернет-страници на съдилищата - степен на достъп и визуализация на информация за дейността на съда и съдебните дела;
- 4. Правосъдие за деца/Младежко и детско правосъдие** - Закон за закрила на детето; Семейния кодекс; Закон за защита от домашно насилие; Указ за борба с дребното хулиганство; Закон за борба с противообществените прояви на малолетни и непълнолетни.

Наблюдаваме специфични теми, свързани с дейността на съдебната администрация, архитектурната среда на съдебните сгради, достъпност на уязвими граждани до правосъдие, подбор и дейност на съдебните заседатели.

В рамките на проекта проучихме интернет-страниците на 24 районни и 9 окръжни съдилища. Стремими сме се да изследваме практиките в съдилищата в усилията им да направят дейността на институциите публична и прозрачна, както и да увеличат степента на информираност на гражданите.

Тримесечният аналитичен доклад е базов документ, въз основа на който наблюдаващият екип обосновава изводите и оценките си от мониторинга. Преценката за степента на напредъка на съда се прави на базата на статистическите данни и анализите.

¹ Вж Междинен доклад за напредъка на съда в Южна България, www.watch.ngo-rz.org/bg/catalog/category4/item29.html

БЛАГОДАРНОСТИ

Благодарим на екипа на фондация "Америка за България", които подкрепиха идеята за проекта.

Благодарим на магистрати, общественици, граждански активисти, журналисти, както и на неправителствените и съсловни организации, подпомогнали наблюдението или участвали в дискусиите с мнения, препоръки, критики и предложения. Активното включване на голям брой юристи, експерти и граждани в различните фази на проучването е доказателство за значимостта на дискусиата, която работата по проекта предизвика.

Признателни сме за професионализма и неуморния труд на доброволците, които осъществиха гражданското наблюдение:

Асеновград: София Чаушева, Красимира Метаксова, Хронимира Манолевска, Гургана Михова, Емил Василев. Благоевград: Елиана Спасова, Надежда Войнова-Басмаджиева, Здравка Чимева, Анка Веселинска. Бургас: Невена Милчева, Йоана Николова, Младен Бъчваров, Таня Шопова, Милена Христова. Велинград: Живко Милушев, Ахмед Налбантов, Радка Гарданска, Александра Керина, Дарина Шатова. Димитровград: Веселин Тодоров, Ангел Иванов, Стефчо Кърчев, Янко Попов, Недялка Тодорова. Дупница: Емил Кастрев, Ирена Николова, Боряна Сапунджиева. Карлово: Вълко Станев, Георги Шишманов, Мариана Маринова, Тошко Стоев. Кърджали: Камелия Чолакова, Тома Ташев, Цветана Петкова, Теодора Белева – Маркова, Даниела Попова, Венелина Милушева. Кюстендил: Ирена Костадинова, Анна Ангелова, Галина Георгиева, Нели Икономова, Веска Миланова. Несебър: Златомира Мострова, Велина Георгиева, Мария Димиева. Пазарджик: Ивайло Иванов, Вера Петкова, Петко Петков, Елена Гивчева, Юлия Минева. Перник: Боян Боянов, Полина Борикова, Ана Огнянова, Руслан Карамфилов. Петрич: Златка Григорова, Ангелинка Стойчева, Цветанка Лазарова, Албена Златкова. Пещера: Петър Стоилов, Нина Гакева, Силвия Христова, Георги Връбчев. Пловдив: Нина Христоскова, Георги Куманов, Мария Пишмишева, Екатерина Ужиканова. Поморие: Иван Сулев, Кирил Събев, Надя Кучумбова. Разлог: Димитър Андреев, Никола Джупанов, Иван Костадинов. Свиленград: Юлия Илева, Анелия Дякова, Мария Сталева, Пламен Стефанов, Гургана Караджонова. Сливен: Радостина Йорданова, Мария Вълканова, Диан Киров, Станимир Комбалов, Петя Петкова. Стара Загора: Милена Илиева, Ганчо Илиев, Живко Желев, Деница Манолова, Маргарита Вълчева. Хасково: Галя Георгиева, Ангел Ангелов, Кристина Йорданова, Тодор Ташев. Царево: Надя Кучумбова, Гургана Янева, Ина Маврова, Юлия Янева, Мария Велчева. Чирпан: Георги Иванов, Марияна Иванова, Донка Жекова, Антоанета Тонева, Лиляна Атанасова. Ямбол: Дияна Бончева, Таня Димитрова, Стойка Желязкова, Рени Русева, Нели Стефанова.

Благодарим на председателите на наблюдаваните съдилища, които приеха предизвикателството да участват в процеса на гражданско наблюдение и съдействаха за успешното реализиране на проекта!:

Ангел Гагашев – председател на Районен съд – Сливен, Андрей Радев - председател на Районен съд – Кюстендил, Асима Вангелова-Петрова - председател на Районен съд – Карлово, Боряна Димитрова – председател на Окръжен съд – Бургас, Валентин Спасов - председател на Районен съд - Кърджали, Васил Петков – председател на Районен съд – Ямбол, Веселин Белев – председател на Районен съд – Поморие, Веселин Петричев - председател на Районен съд – Велинград, Веселин Хаджиев - председател на Районен съд – Пловдив, Димитър Думбанов - председател на Районен съд – Разлог, Добрин Кючуков – председател на Окръжен съд – Ямбол, Екатерина Николова - председател на Районен съд – Благоевград, Ели

Скоклева - председател на Районен съд – Дупница, Иван Калибацев - председател на Районен съд – Асеновград, Иван Маринов - председател на Районен съд - Димитровград, Ивета Парпулова – председател на Окръжен съд – Пазарджик, Йорданка Майска-Иванова – председател на Районен съд – Несебър, Катя Бельова - председател на Окръжен съд – Благоевград, Къню Жеков – председател на Окръжен съд – Сливен, Мария Ангелова - председател на Районен съд - Хасково, Мая Банчева - председател на Районен съд – Петрич, Мирослав Начев - председател на Окръжен съд – Кюстендил, Миглена Тянкова - председател на Окръжен съд - Хасково, Николинка Цветкова - председател на Районен съд – Пазарджик, Петя Котева - председател на Районен съд – Перник, Росен Чиликов - председател на Районен съд - Стара Загора, Румен Йосифов – председател на Районен съд – Царево, Сотир Цацаров - председател на Окръжен съд – Пловдив, Стефка Стайкова - председател на Районен съд – Пещера, Тихомир Колев - председател на Районен съд – Чирпан, Тоньо Тонев - председател на Окръжен съд - Стара Загора, Христо Георчев - председател на Районен съд - Свиленград, Яна Колева – председател на Районен съд – Бургас.

Ценна помощ ни оказаха съдебните администратори и административните секретари, които предоставиха подходящи условия за организиране на гражданското наблюдение.

Отличаваме специално приноса на Нели Генчева, съдия в Районен съд – Разград и адвокатите Надежда Василева и Димо Борисов, които подкрепят процеса за гражданското наблюдение на съда в България от 2004 г. Благодарим за професионалната редакция на Стела Ковачева.

Авторски колектив: Георги Милков, Диляна Георгиева, Елин Харизанов, Стела Ковачева.

Препоръките са резултат от работата на Центъра на НПО в Разград по проект „Правосъдие близо до хората: втора фаза“, реализиран през 2012 и 2013 година. Проучването обхваща 33 съдилища в Южна България. За основа на предложенията послужиха констатациите на гражданските наблюдатели и анализите на експертите, осъществили наблюдението. Препоръките отразяват гледната точка на гражданските активисти, ангажирани с реформата в съдебната система и целят да подпомогнат институциите в стремежа им за промени на правораздаването у нас, за да се повиши доверието на гражданите в съдебната система.

Наблюдаващият екип смята, че за да се повиши ефективността на съдебната система трябва да се предприемат няколко непопулярни, но необходими промени. Предизвикателствата пред Висшия съдебен съвет налагат:¹

1. Да се преразгледат границите на съдебните райони, така че „съдебната география“ да промени статуквото, при което разликата в натовареността на отделни магистратури страда от огромни диспропорции;
2. Да се оптимизира броят на съдилищата и прокуратурите;
3. Да се определят критерии за натовареност на магистратите.²

Трите мерки са леснопостижими в рамките на действащото законодателство. Те могат да произведат бърз и положителен ефект, ако Министерството на правосъдието и Висшият съдебен съвет положат съвместни координирани усилия.

¹ Вж Междинен доклад за напредъка на съда в Южна България, с.7 www.watch.ngo-rz.org/bg/catalog/category4/item29.html

² Пак там, с.37.

ТЕМА 1. ЕТИЧНО ПОВЕДЕНИЕ И КОНФЛИКТ НА ИНТЕРЕСИ

А. ЗАКОН ЗА ПРЕДОТВРАТЯВАНЕ И УСТАНОВЯВАНЕ НА КОНФЛИКТ НА ИНТЕРЕСИ

Практиките, свързани с прилагането на Закона за предотвратяване и установяване на конфликт на интереси (ЗПУКИ), бяха една от основните теми на проучването по време на мониторинга. Екипът на наблюдението последователно и подробно проследи действията на магистратската общност, насочени към приложението на ЗПУКИ и към същинските политики, провеждани в отделните съдилища и в съдебната система. Фокусирането върху темата произтича от убеждението ни, че е изключително важно текстовете на ЗПУКИ да се прилагат, като се съблюдава духа на закона, за да не остават скрити за обществото възможни обвързаности на жреците на Темида.

Ретроспективният поглед към събитията, свързани с приемането на ЗПУКИ напомня, че той стана част от правната уредба на държавата, заради силния натиск от страна на Европейската комисия. Законодателите у нас бяха принудени да облекат в норми правилата, според които натоварените с власт лица в България да са длъжни да обявяват зависимостите и обвързаностите си.

Императивите не произведоха незабавен положителен ефект, макар и станали част от законовата рамка на регулациите в публичния живот. Повечето институционални власти, в т. ч. и съдебните органи, започнаха да търсят и изобретяват способности за заобикалянето на новоприетите норми. Най-лесна за прилагане е практиката, свързана с попълването и огласяването на декларациите на магистратите по ЗПУКИ, като формално спазване буквата на закона. В продължение на няколко години тези **документи бяха използвани за демонстрация на мнима откритост и публичност, зад която прозираше неприкрития цинизъм на мълчаливо натрапваната на обществото безнаказана наглост.** Само така можем да си обясним изобилието от декларации, в които действащи магистрати обявяват, че членове на техните семейства са адвокати, прокурори, представители на други власти или собственици на дружества, без да изписват имената на лицата и компаниите, за които става дума. По същия начин с инициали или с възможно най-оскъдната информация бяха отбелязвани и кредитните зависимости на жреците на Темида.

Настояването от страна на гражданските активисти, магистратите да бъдат задължени да декларират ясно обвързаностите си, да съобщават имената на банките, от които ползват кредити, беше подминавано с арогантно безразличие. Подобна среда на демонстративна безнаказаност не можеше да не произведе уродливи явления. Наскоро стана ясно, че **председател на Окръжен съд в голям град е получил изгоден личен ипотечен кредит от банка, след като е прехвърлил сметките на ръководената от него съд в същата кредитна институция.** Конкретният случай можеше да се приеме и като частен, ако магистратите по правило декларираха обвързаностите си чрез заеми ясно и недвусмислено. Единици са съдиите, съобщили кой им е отпуснал кредит и в какви

размери, за сметка на болшинството, които са споменали, че имат заеми, без да е ясно откъде и при какви условия са ги взели.

Смятаме за важно и затова екипът на гражданското наблюдение подкрепя предложенията на Николай Николов, член на Комисията за предотвратяване и установяване конфликт на интереси, направени по време на Националната конференция „Правосъдие близо до хората: втора фаза“, състояла се през месец февруари 2013 година:

1. Да се предвидят мерки за по-строг контрол, които да не позволяват свързани лица да участват като различни процесуални страни в един и същ съдебен процес.
2. Административните ръководители на съдилищата да преминат през специализирани обучения за това как да се контролира спазването на ЗПУКИ в съдилищата, които ръководят.
3. С помощта на Националната НПО мрежа за гражданско наблюдение на съда да се насърчават неправителствените организации от регионите да изпращат сигнали до ВСС за установени от тях нарушения на моралните норми от магистратите в различните съдилища.¹

За да може да се negliжира в максимална степен ефектът от публично-то огласяване на възможните зависимости и обвързаности на магистратите, ВСС възприе други практики, насочени към намаляване на прозрачността по чувствителните за обществото теми. **Хилядите на брой декларации на съдиите по ЗПУКИ бяха публикувани на интернет-страницата на ВСС в дълги файлове в pdf формат.** Откриването на конкретна информация за определен магистрат отнемаше много време. Но дори и максимално затруднената публичност в един момент се възприе от висшите магистрати като прекалена. През април 2013 година, позовавайки се на Становище (рег. №П-1799/2013 от 08.04.2013 г.) на Комисията за защита на личните данни Висшият съдебен съвет реши декларациите на съдиите по чл. 12 на ЗПУКИ да бъдат заличени от интернет-страницата, а достъпът до тях временно ограничен.

Центърът на НПО в Разград реагира остро на ретроградната посока на висшия орган на съдебната власт. Сдружението подаде становище до ВСС, с настояване декларациите на магистратите по ЗПУКИ отново да бъдат публични. През месец юни 2013 година Център на НПО в Разград, заедно с Програма достъп до информация² и Българския институт за правни инициативи³ оспориха пред съда решението на ВСС да преустанови онлайн публичността на тези много важни за прозрачността документи. Докато течеше съдопроизводството, ВСС промени решението си и възстанови електронния достъп до личните декларации на 595 магистрати, с техните пълни данни. В писмо до нашата организация ВСС обяснява че „в сравнение с публикуваните декларации преди 25.04.2013 година, това е стъпка към реалното законосъобразно публично оповестяване на декларациите по чл. 12 от ЗПУКИ на магистратите. Посоченият в решението на ВСС едномесечен срок е инструктивен. В деловодството на ВСС постоянно постъпват писмени съгласия от магистратите за публикуването на декларациите им

1 Вж "Граждански наблюдател 13", с.30, <http://watch.ngo-rz.org/bg/catalog/category4/item30.html>

2 <http://www.aip-bg.org>.

3 <http://www.bili-bg.org/>

по чл. 12, като се надяваме този процес да продължи и обхване всички магистрати.“¹.

Благодарение на гражданския натиск, този развой на събитията е крачка в правилната посока и видим напредък за съдебната система в процеса на реформирането ѝ и постигането на повече прозрачност. „Темида печели от повече прозрачност“ обобщи от името на поискалите съдебната отмяна на забраната организации адвокат Александър Кашъмов, според когото подобна „цивилизационна позиция е толкова по-ценна, защото все още е рядко срещана в съвременния ни живот...“.²

Независимо от положителната оценка, която гражданското наблюдение дава на решението на ВСС, продължаваме да считаме, че текстовете на ЗПУКИ все още не се прилагат в пълната им сила. Стоим зад многократно заявяваното от нас становище, че декларациите, които магистратите подават по чл. 12 от този закон, трябва да дават пълна информация за връзките и обвързаностите, които биха могли да ги поставят в условия на конфликт на интереси. Предлагаме да се въведе като императивно задължение пълното изписване на трите имена на свързаните лица, търговските дружества или публични институции, в които те участват и представляват; размерите на получените от съдии и прокурори кредити, дадени от точно посочени банки или от други кредитни институции.

Ако нашите предложения станат задължителни норми, то много случаи на явни конфликти на интереси, които хвърлят сянка върху професионалните биографии на определени магистрати, биха били невъзможни. За част от тях Националната НПО мрежа за гражданско наблюдение на съда, алармира и по време на мониторинговия период на проекта „Правосъдие близо до хората: втора фаза“.

Екипът на гражданското наблюдение анализира Доклад на ВСС за извършена през 2009 година проверка по сигнали и публикации в пресата, относно твърдения за нарушения и наличие на конфликти на интереси при работата на административния ръководител на окръжния съд в Благоевград Красимир Аршинков. Проверката е показала, че по време на мандата на Аршинков, неговият кум Иво Харамлийски е оглавявал Районния съд в Петрич, подчинен административно на Аршинков и там са извършени множество нарушения на Закона за съдебната власт. Други трима магистрати са получили съдийски постове в гражданското отделение на Окръжния съд в Благоевград, след като в предходни периоди са работили като адвокати в колегията, където членува и съпругата на председателя Аршинков Михаела Аршинкова.³

Инспекцията на ВСС отчита, че спорните кадрови решения, както и административните методи на работа на председателя на съда са влошили работната атмосфера в Благоевградския съдебен район и навеждат на изводи, че Красимир Аршинков е ползвал предоставените му властови правомощия в свой личен интерес. Въпреки направените констатации през октомври 2009 година срещу Красимир Аршинков и до момента няма образувано дисциплинарно производство. Той

¹ Вж. Писмо от Незабравка Стоева, Председател на Комисия по предотвратяване и установяване на конфликт на интереси към ВСС, <http://watch.ngo-rz.org/bg/pages/position.html>

² Вж. статия „Темида печели от повече прозрачност“, 06.11.2013 г.: http://www.standartnews.com/mneniya-intervyuta/temida_peceli_ot_poveche_prozrachnost-212631.html

³ Вж. „Граждански наблюдател 11“, с. 46: <http://watch.ngo-rz.org/bg/catalog/category4/item24.html>

продължава да правораздава в Благоевград, без да е председател на съда. Неговият кум, Иво Харамлийски, също продължава да упражнява съдийската професия в същия съд.

Центърът на НПО в Разград подаде до ВСС сигнал за конфликт на интереси през месец септември 2013 г. относно Доклад на ръководния съдебен орган за извършена проверка за нарушения и наличие на конфликти на интереси при работата на административния ръководител на Окръжен съд – Благоевград Красимир Аршинков.

Висшият съдебен съвет (решение по протокол No45/25.11.2013 г.) отказва да извърши нова проверка по сигнал за Красимир Аршинков, поради липса на нови факти и обстоятелства.¹

Практиките магистрати да получават назначения в съдебната система, когато са в явен конфликт на интереси и обвързаностите им не подлежат на съмнение, отекват тревожно в публичното пространство и разрушават образа на Темида. Центърът на НПО в Разград сигнализира още през месец април 2013 г. Комисията за предотвратяване и установяване конфликти на интереси. В продължение на години двама върховни съдии във ВАС, които живеят на семейни начала, са работили в ситуация, в която единият от тях е бил на пряко подчинение на другия. За година и половина двамата са формирали мнозинство в тричленните състави на съда, където единият е бил докладчик на първа инстанция, а другият - на втора и после обратно. По този начин Темида е отсъждала справедливост поне по 30 съдебни процеса с висок материален интерес. След като този случай придоби публичност и бе коментиран в медиите, председателят на ВАС Георги Колев направи рокади и от края на миналата година (б.а. 2012 г.) двойката магистрати не правораздават заедно.

Не са изключение за съдебната система у нас случаите на непотизъм, при които членове на едно семейство или близки роднини, са в преки служебни зависимости един от друг. Проучване на екипа за гражданско наблюдение на съда установи, че това явление е много разпространено в българските съдилища. В съдебните райони на Русе и Разград работят повече от 40 семейни двойки. В Пловдив се наблюдава сериозна концентрация на непотизъм. Съпругата на председателя на районния съд в Трън, която е назначена за съдия в Дулово, пожела да я преместят начело на прокуратурата в крайграничния град, където правораздава мъжът ѝ.² Ако това назначение не беше спряно под натиска на гражданския сектор, двамата съпрузи щяха да бъдат единствените действащи магистрати в Трън, като единият щеше да отсъжда по обвинения, изготвени от другия. За да избегне явния конфликт на интереси, ВСС избра „соломоновското“ решение докато тече конкурсът кандидатката за поста да бъде командирована „по семейни причини“ в съседния на Трън град Радомир, където пък бащата на съпруга ѝ е заместник-районен прокурор. Подобни схеми показват, че **до момента ЗПУКИ не само не възпира стремежа на магистратите да действат в обвързаности, а се възприема от мнозинството съдии и прокурори, като формално изискване, което може да се заобиколи без риск от сериозни санкции.**

¹ Вж писмо на ВСС до Центъра на НПО, вх. NoЦ-72/13.12.2013 г., <http://watch.ngo-rz.org/bg/pages/lettersandviews.html>

² Вж. "Граждански наблюдател 14, с. 42, <http://watch.ngo-rz.org/bg/catalog/category4/item54.html>

Екипът на гражданското наблюдение счита, че е повече от необходимо да припомни препоръката на Европейската комисия, дадена на България в последния ѝ доклад от юли 2012 г, свързан с областите правосъдие и вътрешен ред. В нея се предлага на българското Правителство: „*Да се измени Законът за предотвратяване и установяване конфликт на интереси, така че да могат ефективно да се налагат наказания, които имат възпиращо действие. Да се преразгледа системата за деклариране и проверка на имущество, като тя бъде превърната в ефективно средство за установяване на незаконно обогатяване.*”¹

ПРЕПОРЪКИ

- Магистратите да вписват в декларациите си по ЗПУКИ размера на взетите от тях заеми, както и имената на кредитните институции или на частните заемодатели, осъществили финансирането;
- Декларациите на магистратите да бъдат публикувани на интернет-страницата на съда, в който правораздават;
- Декларациите по ЗПУКИ да бъдат публикувани в самостоятелни файлове;
- Да се въведе софтуер, който позволява декларациите по ЗПУКИ на отделните магистрати да бъдат открити, като в търсачката се вписва конкретно име.

Б. КОДЕКС ЗА ЕТИЧНО ПОВЕДЕНИЕ НА БЪЛГАРСКИТЕ МАГИСТРАТИ

През годините на преход в България се създадоха обществени практики, които поставят под съмнение върховенството на закона, създават усещане за безнаказаност и рушат доверието на гражданите в съдебната система. Много от тези процеси станаха възможни заради спорните от морална гледна точка действия на членове на магистратската общност. **Невидими мрежи и групи на влияние действат задкулисно в правораздавателната система у нас, като обслужват политически и олигархични интереси.**

Кодекс за етично поведение на българските магистрати беше приет за да се ограничат отрицателните последици от т.н. нерегламентирани контакти на жреците на Темида, със среди, които биха могли да влияят на правораздаването в страни от закона. Гражданското наблюдение включи в мониторинга си темата за неговото прилагане и начина, по който съдийското съсловие използва саморегулацията за постигане на по-високи етични стандарти и изкореняване на корупционните схеми и практики. Затова, в проучването предмет на изследване са прояви на съдии, които наблюдаващият екип счита, че са съотносими към правилата на Етичния кодекс на магистратите. При изготвянето на доклада сме ползвали информация, изнесена в медиите за конкретни случаи на нарушени етични правила от страна на магистратите. Взети са предвид мнения, оценки, анализи придобили публичност чрез дискуссионни форуми, обществени обсъждания, проведени в рамките на съдебните институции и вън от тях. В нашите междинни доклади

¹ Вж Доклад на комисията до Европейския парламент и съвета относно напредъка на България по механизма за сътрудничество и проверка, с. 26
http://ec.europa.eu/cvm/docs/com_2012_411_bg.pdf

са описани случаи на порочни практики, които нарушават Кодекса за етично поведение на българските магистрати.

Публикуваните примери не изчерпват всички спорни от гледна точка на морала казуси, разиграли се с участието на жреците на Темида в наблюдаваните от нас съдилища. Тяхното включване в докладите ни няма за цел да насочи вниманието към точно определени личности, нито претенцията, че са анализирани най-фрапиращите прояви на съмнителен морал и поведение. Подложените на преценка събития са част от събраните по време на наблюдението факти. Те илюстрират моментната картина в системата на правораздаване и показват, как с действията си магистрати подронват авторитета на българския съд, обществено доверие на който в момента бележи критично ниски стойности.

Справедливостта изисква да отбележим, че конкретните случаи на престъпване на моралните норми от страна на отделни съдии би било невъзможно или щеше да е много по-рядко срещано явление, ако контролът и санкциите за подобно поведение от страна на Висшия съдебен съвет бяха адекватни и насочени към оздравяването на системата и недопускане в нея на рецидиви и безнаказани безобразия. За жалост примерите, които илюстрират подобен подход са нищожно малко, на фона на многобройните компромисни решения, насочени към оневиняване на магистрати, уличени от медиите и обществото в действия, за които е трудно да се отрече че носят отрицателен морален отпечатък.

Например уличен, чрез специални разузнавателни средства, в нерегламентирано лобирание, магистрат невъзмутимо кандидатства за повторен мандат на ръководен пост в районния съд в Свиленград. Той претендира за това след проверка на Инспектората към ВСС, която е установила поредица от сериозни нарушения в ръководения от него съд. Подобно поведение не би било възможно, ако ръководното тяло на съдебната система в България, в лицето на ВСС, с действията и оценките си за професионалните и морални качества на провинили се магистрати не създаваше усещане за безпринципност, безнаказаност и прикриване на порочни практики.¹

Считаме, че **в момента в българските правораздавателни институции най-често се правят опити с помощта на формалната казуистика да се заобиколят нормите на професионалната етика.** Според екипа на наблюдението това е фактически отказ да се следват ясни и обществено приети правила за оценка, както и да се санкционират излизащите от добрите норми прояви на съдиите.

Непоносимостта на магистратското съсловие към конкретна критика, базирана на общоизвестни факти е толкова видима, че дори споменаването на подобни случаи в междинните доклади на наблюдаващия екип предизвикват възражения от съдии на ръководни

¹ Съдия Христо Георчев получи 6 гласа на проведенния избор за председател на РС – Свиленград на 21.11.2013 г. „Христо Георчев бе един от участниците в разразилia се тогава СРС-скандал с изтекли лобистки разговори между магистрати и членове на ВСС, но срещу него не бе образувано дисциплинарно производство.“ „Днес нито един от членовете на съвета не попита Георчев за участието му в разговорите при избора на обвинители от прокурорската квота за членове на ВСС.“ <http://www.legalworld.bg/33416.vss-izbra-sydebni-shefove-v-pazardjik-i-svilengrad.html>

постове. Например председател на окръжен съд, включен в извършения мониторинг през месеците март-юни 2013 г., изпрати писмени коментари до екипа на проекта, с твърдението: „*ненужно да се повторят публикации от пресата*“.

По същество обаче скандалните факти за зависимости между участници в съдебния процес, не бяха опровергвани. Не са забелязани казуси от създадените към съдилищата Комисии по етика, които са констатирани от гражданските наблюдатели.

Отсъствието на вътрешни дискусии сред магистратската общност, с изключение на дебата, поддържан от Съюза на съдиите, когато са налице морално укорими действия на жреците на Темида, още веднъж доказва, поддържаната от нас теза, че в преобладаващата част от съдийското съсловие е налице съпротива срещу реформата на съдебната система. Подобно нежелание се усеща, когато се изискват решителни действия, за да се преустановят корупционните практики, да се изкорени непотизма, да се загърбят спорните назначения и кариерните повишения, зад които не стоят ясни и приети от обществото безспорни критерии.

Гражданското наблюдение нееднократно е констатирало порочни семейни практики, които според нас трябва да бъдат преустановени. **Неприемливо е в рамките на един съдебен район да работят семейства и цели родове.**

Не са останали незабелязани и от Европейската комисия отбелязаните от нас проблеми, свързани с нарушението на нормите на Кодекса за етично поведение на магистратите. В последния й Мониторингов доклад, посветен на България, ясно е записано:

„Ще са необходими ясни общи насоки от властите и всеобхватен подход към осъществяването на промените, като работата на различните институции бъде съчетавана по-ефективно, отколкото в миналото. Това означава по-голямо усилие, за да се покаже, че етиката се ценят и че корупцията и организираната престъпност се наказват действително.“¹

Освен препоръките, Брюксел категорично заявява, че: *Като цяло дисциплинарната съдебна практика не беше последователна. Освен това България не успя да въведе по подходящ начин съблюдаването на етичните норми в системата на повишаването в длъжност и атестирането на магистратите, независимо от измененията на Закона за съдебната власт от 2010 г. Проверките за спазване на етичните норми бяха формални и със слаб превантивен резултат, като понякога се разчиташе на НПО да предоставят релевантната информация в публичното пространство. При различни назначения на висши магистрати през този период липсваше прозрачност и те продължават да се помрачават от твърденията за оказване на политическо влияние и недостатъчно съблюдаване на етичните норми“².*

¹ Виж Доклад на Комисията до Европейския парламент и съвета относно напредъка на България по механизма за сътрудничество и проверка, с.23, http://ec.europa.eu/cvm/docs/com_2012_411_bg.pdf

² Пак там, с.8

Кодексът за етично поведение на магистрати е набор от правила, чието спазване не е закрепено със задължителни норми. Предполага се, че съблюдаването на високи етични стандарти е въпрос на морален избор от страна на всеки магистрат.

ПРЕПОРЪКИ

- Съдии, съдебни заседатели и служители да не могат да работят в един съд, ако имат родствени отношения помежду си; живеят в съжителство, свързани са с бизнес отношения или имат други зависимости;
- Да не работят в един съдебен окръг съпрузи и роднини по права линия, по сребрена линия до четвърта степен или по сватовство до трета степен, хора във фактическо съжителство, свързани лица, икономически или други обвързващи отношения;
- Да не се избират съдебни заседатели, които са в роднински връзки със съдиите и други магистрати, които работят в същия съдебен район;
- Съдебните заседатели да не съвместяват дейността си с други длъжности в държавни и местни организации, които могат да породят конфликт на интереси.

ТЕМА 2. ПРИЛОЖЕНИЕ НА СЛУЧАЙНИЯ ПРИНЦИП ПРИ РАЗПРЕДЕЛЕНИЕ НА ПОСТЪПИЛИТЕ ДЕЛА

А. РАЗПРЕДЕЛЕНИЕ НА ПОСТЪПИЛИТЕ ЗА РАЗГЛЕЖДАНЕ СЪДЕБНИ ДЕЛА ПО МЕТОДА НА СЛУЧАЙНИЯ ПРИНЦИП, ЧРЕЗ КОМПЮТЪРНА ПРОГРАМА

Методът на случайния принцип на разпределение на делата у нас се прилага с помощта на компютърни програми, които извършват жребия без участието на човешка намеса. В момента съдилищата у нас използват за тази цел 5 софтуерни програми¹. Според експерти те се различават помежду си според вида на операционната система и имат различни качествени характеристики.

За да подпомогнат реформата в съдебната система у нас Американската агенция за международно развитие и Европейския съюз, чрез програмата за предприсъединяване ФАР, са предоставили на ВСС безплатно две програми ASUD и SUSD, пригодени да извършват случайния жребий при разпределението на съдебните дела. Въпреки доказаните качества на двата продукта, ВСС поръчва и плаща изработката на трета програма Law Choice. В момента девет от всеки десет съдилища у нас използват компютърната версия, изработена в България.²

Проучванията на Националната НПО мрежа за гражданско наблюдение на съда показват, че макар принципът на случайния подбор при разпределението на делата да се прилага във всички съдилища, на много места процесът е формален. Практиките са противоречиви и не гарантират прозрачност, която следва да е налице при компютъризиран процес.

Наблюдението установи, че административните ръководители на съдилищата непрекъснато обогатяват техническите механизми, чрез които се извършва електронният жребий. В същото време стана ясно, че процесът на случайно разпределение на делата се извършва в граници, които позволяват различни практики на прилагане и изключват съзнателното манипулиране на жребия.

Във всички наблюдавани съдилища принципно делата се разпределят от административните ръководители. Има обаче съдилища, в които този процес се извършва без участието на съдия, като задълженията по разпределението са поети от чиновник в съдебната канцелария – обикновено системен администратор или административен секретар. Има и т.н. „смесени системи“, при които отговорностите са поделени между магистрати и служители. При тях най-често служителят технически извършва разпределението, а съдията с подписа си утвърждава „случайния избор“³.

Независимо от вида практика, всички съдебни ръководители твърдят, че принципът на случайното разпределение на постъпилите дела се спазва стриктно и контролът върху процеса е повече от сигурен.

¹ Съществува информация, че известните с бездействието си 6 военни съдилища имат отделен програмен продукт, създаден с финансиране от Европейския съюз по проект по Оперативна програма "Административен капацитет" (ОПАК).

² Вж Анализ на прилагането на принципа на случайния подбор при разпределение на съдебни дела, с12: <http://watch.ngo-rz.org/bg/catalog/category4/item31.html>

³ Вж Анализ на прилагането на принципа на случайния подбор при разпределение на съдебни дела, с12: <http://watch.ngo-rz.org/bg/catalog/category4/item31.html>

Анализът на наблюдаващия екип обаче показва, че въпреки твърденията на анкетираните представители на включените в мониторинга съдилища, че компютърът разпределя делата на напълно случаен принцип, има магистратури, в които процесът е манипулиран. Не винаги е задължително да става чрез „прозорците“ на софтуерните програми.

Налице е практика съдийските състави да се формират „по правилния начин“, като се използва възможността за отводи. Демонстрирайки „принципност“ избрания от компютъра състав се оттегля, списъкът с магистрати се смалява, следва ново завъртане, понякога и повече от едно и накрая зад съдийската банка застават магистратите, предпочитани от някоя от страните, но така, че техният избор да изглежда напълно безукорен. Освен с отводи тази схема бива задействана с отпуски или отсъствия на съдии по болест. За подобни подходи алармират адвокати и граждани, които считат, че подобни манипулации се инсценират от задкулисни играчи с влияние в съдебната власт и се прилагат най-вече при дела с висока обществена значимост или голям материален интерес. За да се преустановят възможни злоупотреби със съдийските отводи, използвани като механизъм за заобикаляне принципа на случайния подбор трябва да се повиши вискателността към мотивите, с които магистрат отказва да гледа определен процес. Основанията за отвод трябва да са ясно, задълбочено и подробно мотивирани, а прибързаното им подаване да се възприема като отказ от правосъдие, заради което съдията да носи отговорност.

Гражданските наблюдатели са на мнение, че програмата Law Choice, собственост на ВСС, дава възможност за техническа манипулация на процеса, като се използва бутонът „протокол на word“. Бившият министър на правосъдието Диана Ковачева през месец март 2013 година заяви: *„По няколко пъти може да се натиска копчето на компютъра, който разпределя делата, докато се избере удобният /съдебен/ състав.“*

Наблюдението отчита като недостатък факта, че прилаганите в момента компютърни програми за случайно разпределение на делата не отчитат и фактическата и правна сложност на процесите. За единствен критерий за натовареност на съдиите се взема броят на процесите, които те трябва да гледат. Формалното равенство между тях по отношение натовареността им, може да крие дисбаланси, чрез които да са оказва и косвен натиск върху определен магистрат. Практиката от последните години показва, че неприключените в срок дела от „неудобен“ за изпълнителната власт съдия бяха използвани за неговото публично поругаване, без да се изяснят докрай причините, довели до тези пропуски.

Считаме, че е **необходима цялостна проверка във всичките 350 органа на съдебната власт, за да стане ясно как се прилагат правилата за електронния жребий.** Ние изхождаме от резултатите на наблюдението и от критиките, отправени публично към системата относно принципа на случайния подбор на съдии при разпределението на делата. Инспекцията трябва да обхване и работата на ВКС, ВАС, СГС, прокуратурата, следствените служби. Резултатите от този мониторинг трябва да бъдат публично огласени от ВСС, за да се сложи край на порочните практики, с които се заобикаля върховенството на закона и се обслужват интереси, различни от тези на цялото българско общество.

Подобна проверка следва да стане и отправна точка за публична дискусия, в процеса на която да се обсъдят спецификите на използваните до момента софтуерни продукти. **Трябва да се назоват недостатъците на отделните компютърни програми, чрез които може да се допусне манипулиране и влияние на субективни критерии върху разпределението на процесите между съдийските състави.**

Да се вземе под внимание факта, че в съдилищата, където се използва деловодната програма ASUD, разполагат с Модул за случайно разпределение, като част от компютърния продукт, който се ползва от всички канцеларии. Експерти смятат, че този продукт е лесен за употреба, гарантира в максимална степен случайността на електронния жребий и не позволява манипулиране на системата.

Гражданското наблюдение смята, че успоредно с дискусията в професионалните среди и гражданския сектор, ВСС следва да възложи и независима експертиза за оценка качествата на използваните в момента компютърни продукти, чрез които се разпределят делата. След като се отчетат характеристиките на отделните програми, да се пристъпи към изработването на унифициран продукт с оптимални параметри, който да стане задължителен за всички съдилища у нас.

Динамика бележи процесът, свързан с приложението на случайния принцип при разпределението на съдебните дела. В периода на наблюдението с бързо темпо се дискутираха теми и проблеми, насочени към усъвършенстване на методиката, по която се разпределят делата.

В края на месец октомври 2013 година ВСС прие да въведе единен централизиран софтуер, с помощта на който във всички съдилища да се извършва електронния жребий на делата. Решено бе да се използва досегашният програмен продукт на системата Law Choice, като при необходимост версията се преработи така, че всеки избор на съдия докладчик да бъде документиран на страницата на ВСС.¹

Центърът на НПО в Разград приема стремежа на ВСС към промяна, като сериозен напредък в работата на съда. Решението на ръководният орган отговаря на препоръките на наблюдаващия екип, отправяни многократно по време на мониторинга над съдебната система, осъществяван от нас от 2003 година до сега.

Въпреки принципното одобрение, нашата организация, заедно с още 5 неправителствени структури, ангажирани активно с гражданския мониторинг върху работата на третата власт, изразихме и несъгласие с предпоставеното от ВСС решение за избор на софтуерна програма.² Ние поискахме да се извърши независима експертна оценка на качествата на използваните в момента компютърни програми с оглед тяхната защитеност от външна намеса и манипулация. Нашите възражения бяха взети под внимание и в началото на месец декември 2013г. ВСС утвърди списък с четирима софтуерни специалисти, които да подготвят експертиза и да представят становище пред съдебния орган. ВСС предложи от своя страна един експерт, а от Гражданския съвет към ВСС - трима, като Центърът на НПО в Разград е представен от Димитър Димитров - IT специалист.³

1 Вж. Решение на ВСС по Протокол 42 от 31.10.2013г. <http://www.vss.justice.bg/bg/start.htm>

2 Вж. писмо на 6 неправителствени организации до ВСС: http://www.bili-bg.org/358/news_item.html

3 Вж. Решение на ВСС по Протокол 48 от 05.12.2013г.: <http://www.vss.justice.bg/bg/start.htm>

Съгласието на ВСС да допусне участието на независими експерти в оценяването на използваните в съдебната система компютърни програми за случайно разпределение на делата дойде след много колебания и опити този процес да остане скрит и непрозрачен. За да стопира желанието на гражданския сектор да участва активно в промените, в един момент ВСС обяви, че ако неправителствените организации искат ревизия на съществуващото статукво, то те трябва да платят за експертната, за която настояват. Готовността на гражданския сектор да приеме подобен ултиматум показва на ръководството на третата власт, че гражданският натиск за промени е необратим. В резултат ВСС прие да се състави експертна група, в която гражданските организации да имат свои представители.

Близо един месец след решението на ВСС, групата от експерти не е започнала същинска работа, защото ръководният орган не е предоставил на специалистите необходимите данни за оценката. Реформата по същество отново се проточва във времето, а готовността на ВСС да направи исканите от обществото промени е по-скоро формална и цели поддържане на статуквото, колкото може по-дълго.

В същото време Върховните съдилища (б.а. ВАС и ВКС) и прокуратурата са изработили свои Правила за случайно разпределение на делата и преписките.¹ **Те са внесени за обсъждане и приемане във ВСС, без да се обсъждат с Гражданския съвет.** За пореден път е направен опит от ръководния орган на третата власт да се заобиколят принципите на сътрудничество между съдебната власт и неправителствения сектор, с цел да не се стига до промените, за които настояват гражданските активисти. Тенденцията е стъпка назад и застрашава не само диалога между обществото и третата власт, а стопира и процеса на промени, които биха спомогнали за реформирането на съдебната система, в посока гарантиране върховенството на закона и отказа от корупционни практики, свързани с нарушаването на принципа на случайния подбор при разпределение на делата.

Гражданското наблюдение счита, че правилното прилагане на принципа на случайния подбор, чрез електронно разпределение на постъпилите съдебни дела, е важен механизъм за повишаване ефективността на съдебната система у нас. То може да се превърне в надежден инструмент за противодействие на организираната престъпност и корупцията по високите етажи на съдебната власт.

Отчитаме като стъпка напред представения от ВСС през месец ноември 2013 г. **Проект на Правила за случайно разпределение на делата в районните, окръжните, административните, военните и апелативните съдилища и Методика по приложението на принципа за случайното разпределение на дела в съдилищата.** Приемаме инициативата като заявена воля за унифициране на методиките и практиките, чрез които принципът на случайния подбор при разпределението на делата да заработи във всички съдилища.

Остава открит въпросът защо ВСС изключва от приетия проект на Правилата ВКС, ВАС, органите на прокуратурата, Националната следствена служба и следствените отдели за които чл. 9 от ЗСВ би трябвало да важи в еднаква степен.

¹ Вж. Решение на ВСС по Протокол 45 от 14.11.2013г.: <http://www.vss.justice.bg/bg/start.htm>

Питането на гражданските активисти не би следвало да се подминава със снизхождение, след като Главният прокурор на Република България сам призна в началото на 2013 година, че проверка в държавното обвинение е установила тежки нарушения на принципа на случайното разпределение на прокурорските преписки сред магистратите във ВКП, Апелативната прокуратура в София и в Софийската градска прокуратура.

Защо Висшият орган на съдебната власт дава възможност на 2 200 прокурори и магистратите от двете върховни съдилища – ВКС и ВАС да бъдат изключени от подготвяната обща методика на работа и те да могат сами да определят способите, по които ще се разпределят постъпилите дела и преписки?

Гражданското наблюдение отчита като проблем и отсъствието на интегрираща система, която да свързва деловодните регистри на съдилищата с програмата за електронно разпределение на делата в тях. Подобна липса позволява да се водят два паралелни регистъра в един съд – този, в който се вписват делата по реда на тяхното постъпване и ръчно вписваните от председателите на съдилищата входящи номера на делата, с които те влизат в електронната програма за извършване на жребия.

За да се гарантира стриктното спазване на принципа на случайния подбор, **считаме че е необходимо ВСС да осигури централизирано съхранение на базата данни, което документира, начина по който са били разпределени делата, преписките и сигналите, постъпили в съда, прокуратурата и следствените органи.** Наборът от информация трябва да може да бъде проверяван и назад във времето, а доказана злоупотреба и манипулация при електронното разпределение от страна на отговорните за това магистрати да се разследва и наказва.

Наблюдаващият екип счита, че е налице незначителен напредък в прилагането на принципа за случаен подбор при разпределението на делата, независимо от отбелязаните пропуски и недостатъци в практиките, свързани с електронния жребий. Всички включени в мониторинга съдилища имат Вътрешни правила за случайното разпределение на делата и процесите се разпределят между съдийските състави съгласно този принцип.

ПРЕПОРЪКИ

- Висшият съдебен съвет да подобри интегритета между деловодните програми и софтуера за електронно разпределение на делата, като се използва само една компютърна програма;
- Висшият съдебен съвет да осигури централизирано съхранение на базата данни за случайното разпределение на делата, като за тази цел се използва един централизиран сървър.
- Висшият съдебен съвет да организира независима експертиза от външни специалисти, които да оценят всички използвани в момента програмни продукти за електронен жребий.

Б. ПУБЛИКУВАНЕ СЪДЕБНИТЕ АКТОВЕ НА ЕЛЕКТРОННИТЕ СТРАНИЦИ НА СЪДИЛИЩАТА

При изследването на практиките, свързани с публикуването на съдебните актове са проучени произволно избрани в интернет-страниците на наблюдаваните съдилища.

Гражданското наблюдение отчита, че спазването на изискването за публичност на съдебните решения има формален характер и прилагането му от съдилищата в този момент не допринася за повишаване на откритостта в работата на съда. **Прегледът на постановените решения показва, че тяхното публикуване по точно определен начин е всъщност съзнателно прикриване на информация от ключово значение за обществото.**

Обикновено това става като в съдебните актове се изписват не имената на някои от участниците в процесите, а техните инициали. По подобен начин се съобщават имената на съдии, прокурори, вещи лица, адвокати. Инициали се използват дори и за упоменаването на градове, държави, съдилища. Поднесената информация не съобщава на обществото почти нищо по същество, но отлично прикрива истината за престъпления, заради които от закона са били преследвани длъжностни лица, представители на престъпни структури или свързани с олигархични кръгове фирми. Според нас се прикрива авторството на спорни присъди, за които съдебната система бива подозирана от обществото в пристрастност и незачитане върховенството на закона.

Обясненията на магистратите, изказани пред наблюдателите, че това се прави защото тези факти не са правно релевантни, са несъстоятелни. Изхождаме от презумпцията, че делата у нас са публични и по време на съдебното дирене те се повтарят отново устно пред съдията в залата и няма оправдание за това, че същите подробности отсъстват от публикуваните съдебни решения.

Екипът на гражданското наблюдение е наясно, че публичността не може да е безгранична и универсална. Затова са предвидени процедури, които предполагат закрити съдебни процеси, за провеждането на които съдиите трябва да дадат мотивирано разрешение. В голяма част от делата отсъстват каквито и да било факти, които не следва да се чуят в съдебната зала от всеки пожелал да присъства там. Защо тогава същите обстоятелства да не могат да бъдат изписани в оповестеното вече съдийско решение?

Въпросите, стоят от години без отговор, а използваните практики от съдилищата са различни. Различни са дори подходите на отделните съдии в един и същи съд. Има случаи когато на интернет-страницата на съда има публикувани два вида решения - изписани с пълни имена и други, посочени с инициали.

Изискването на съдебния закон, при публикуването на решенията, да се съблюдават нормите на ЗЗЛД може да се ограничи само в забрана да се изписват ЕГН на участниците в процесите, защото тяхното публично изнасяне създава възможност за злоупотреби.

Заличаването на личните данни изцяло създава абсурди, особено при дела от голям обществен интерес, където гражданският фокус е насочен точно към личностите, изправени пред Темида, както и от това кои магистрати са призвани да отсъдят по казусите, предизвикали широк обществен отзвук.

Наблюдаващият екип се присъединява към изказаните предложения от юристи, ВСС да въведе единна практика за публикуване на съдебните актове. Да влезе в действие и универсална търсачка, която да позволява, чрез въвеждането на ключови думи да се достига до съдебните решения, интересувачи потребителите. В момента това може да стане само, ако търсещият знае номера на делото. Подобни ограничения силно стесняват кръга от хора, които могат да се информират пряко за интересувачи ги процеси.

Интерес будят и различните практики, произтичащи от задължението съдебните актове да бъдат незабавно публикувани на интернет-страниците на съдилищата. Мониторингът констатира, че няма унифицирана практика в тази област. Някъде това става в същия ден след постановяването на решението, другаде има забавяне, като система в закъсненията не може да се открие. **Наблюдателите установяват че в публикуваните вече актове липсва датата на оповестяването, за да може тя да се съпостави с датата, посочена в решението.**¹

Наблюдаващият екип счита, че е наложително да се унифицират практиките, свързани с публикуването на постановените съдебни актове, а ВСС да контролира и изисква от административните ръководства спазването на единните стандарти за публичност и информираност.

Независимо от установените от нас пропуски, наблюдението счита, че е налице напредък в практиката на съдилищата, свързана с публикуването на съдебните актове в сайтовете на съдилищата.

ПРЕПОРЪКИ

- Продължава да е актуална препоръката, отправена в Междинния доклад за напредъка на съда относно публикуването на съдебните актове: Висшият съдебен съвет да създаде правила и унифициран стандарт за формата на публикуваните съдебните актове и определяне на конкретни данни, които трябва да бъдат заличени в тях.
- Висшият съдебен съвет да издаде задължителни указания съдебните актове да се публикуват по един и същ начин във всички интернет-страници на съдилищата.
- Да се прекрати практиката в публикуваните съдебни актове и мотивите към тях да се използват инициали за длъжностни лица, градове и имената на фирми и институции.

¹ Вж "Междинен доклад за напредъка на съда в Южна България", с.24, <http://watch.ngo-rz.org/bg/catalog/category4/item29.html>

В. ЗА ПОДБОРА И ДЕЙНОСТТА НА СЪДЕБНИТЕ ЗАСЕДАТЕЛИ

Резултатите от наблюдението за пореден път показват, че липсва напредък, свързан с развитието и укрепването на корпуса на съдебните заседатели, като участници в правораздавателния процес. Техният статут, отношението към задълженията, както и оценката за тяхната роля в съдебното дирене продължават да почиват на формална уредба, рудиментните параметри на която не интересуват никого.

Явното negliжиране на фигурата на съдебния заседател от органите и институциите, заети с функционирането на съдебната власт, се разбира от цялото общество и се пренася върху гражданите, които не знаят много за тези участници в процеса и не се интересуват от функциите им в съдебната зала.

Съдебните заседатели са почти анонимни, непознати на хората и неразпознаваеми като личности, показват всички включени в мониторинга региони. Много често (тенденциозно) бе установено по време на наблюдението, че липсва информация за съдебните заседатели в интернет-страниците на съдилищата.

Продължава да действа и порочната система, съдебните заседатели да се определят от **местните партийни централи**¹, като всяка политическа формация натоварва с това обществено задължение хора, гравитиращи около нея. Ясната политическа обвързаност на изпратените от името на обществото в съда граждани торпилира правилото за безпристрастност още в зародиш.

Няма правила и за определянето на съдебните заседатели за участие, което да държи сметка за тяхната натовареност и или неучастието им в дела. Висшият съдебен съвет проявява бездействие по тази тема. Практиката в повечето съдилища е да се разчита на тези, които са свободни и се отзовават в момента. Следователно подобна избирателност дава правото на едни да са неизменно в съдебната зала, а други отсъстват от нея по време на целия си мандат. Има съдилища, въвели в работата си жребий при разпределението на съдебните заседатели, който пак може да доведе до аномалии, но те ще са лишени от субективизъм и съмнения за лични предпочитания.

Не се прави почти нищо и за квалификацията, мотивацията и издигането на обществения престиж на съдебния заседател. Затова тази фигура стои като „заварено дете“ в съдебната система. Говори и факта, че заплащането на труда за този вид задължения е символично. Подобна предпоставка автоматично изключва интереса на икономически активните хора да правят кариера като съдебни заседатели, защото загубеното в съда време не им се компенсира. Механизмът естествено отваря врати за пенсионери, които са преобладаваща част от съдебните заседатели у нас.

¹ Според Закона за съдебната власт (Чл. 68.(1) Закон за съдебната власт: "Общинските съвети, които се намират в съдебния район на съответния съд, правят предложения за съдебни заседатели, като най-малко 10 на сто от лицата, които се предлагат, са с педагогическа квалификация.") - общинските съвети, които се намират в съдебния район на съответния съд, правят предложения за съдебни заседатели, като най-малко 10 на сто от лицата, които се предлагат, са с педагогическа квалификация. Общото събрание на съдиите в съответния съд обсъждат и определят предложените кандидати за съдебни заседатели. Общинския съвет обикновено се състои от избрани чрез местни избори общински съветници, предложени в кандидатските листи от партии. Според нас партийния елемент в обсъждането и приемането на предложения за кандидати за съдебни заседатели от страна на Общински съвет подставя под съмнение независимостта на съдебната система. Защото съдебният заседател, като институция, е част от съдебната система и има равни права и задължения със съдията.

В текстовете на ЗПУКИ не е предвидено съдебните заседатели да подават декларации за обвързаности. Екипът на наблюдението категорично настоява нормата на закона да се промени и заседателите да станат задължени лица по ЗПУКИ. Тяхното участие в процеса не бива да се пренебрегва и за да е сигурно, че съдебният състав отсъжда безпристрастно, връзките и зависимости на съдебните заседатели също трябва да излязат на светло.

Ние определяме подготвянето на проекта на Министерството на правосъдието за Концепция за избора и статута на съдебните заседатели като важна стъпка за модернизирането на гражданското участие в съдопроизводството и очакваме в скоро време той да придобие характеристиките на нормативен акт.¹

ПРЕПОРЪКИ

За изменение в закона:

- Подборът на кандидати за съдебни заседатели да бъде уреден в Закона за съдебната власт, като се прекрати съществуващата практика, те да бъдат предлагани от общинските съвети.
- Съдебните заседатели да бъдат включени сред лицата, задължени по чл. 3 от ЗПУКИ.
- Да се въведе забрана държавни и общински служители да бъдат избирани за съдебни заседатели.

За подобряване дейността на съдебните заседатели:

- Да се въведе практика за административна проверка от страна на съда на кандидатурите за съдебни заседатели.
- Предварително да се проверява дали срещу кандидатите има висящи наказателни дела или образувани производства, налице ли е конфликт на интереси: съпруг-магистрат, адвокат, вещо лице.
- Съдебните заседатели да подават задължително декларации, които да се публикуват на интернет-страницата на съда.

¹ Вж Становище относно Проекта на МП за Концепция за избора и статута на съдебните заседатели: <http://watch.ngo-rz.org/modules/downloadResource.php?resource=1192&hash=6c8e7ed5b04330219da7184fc4cc475b>

ТЕМА 3. ОТЧЕТНОСТ, ПУБЛИЧНОСТ И ПРОЗРАЧНОСТ

А. СЪДЪРЖАНИЕ И ФОРМА НА ИНТЕРНЕТ СТРАНИЦИТЕ НА СЪДИЛИЩАТА

Гражданското наблюдение на съда показва, че в последните години **подложените на мониторинг съдилища бележат напредък по отношение отчетността, публичността и прозрачността в тяхната работа.**

Политиките за повишаване достъпността започват от подобряването на архитектурната среда на съдебните палати, голяма част от които се обновяват и модернизират. Повишава се качеството на условията за работа на магистрати и служители; създава се възможност гражданите, присъстващи в съдебните палати, да имат нормални условия за престой и обслужване. Наблюдава се стремеж да се предоставя повече и по-разнообразна информация, за вида на предоставените услуги, процедури на работа на съдебните органи, какъв е режимът на работа в съдебните канцеларии.

Ефикасен способ за публичност, използван от съдилищата, е създаването и поддържането на електронни сайтове на всеки съдебен орган (съд). Онлайн достъпът по всяко време до информацията за работата на съда улеснява гражданите, бизнеса, адвокатите, неправителствения сектор.

Наличието на интернет-страници е видим напредък и спомага за повишаване публичността на работата на съдилищата. Интернет-страниците на съдилищата са различни по съдържание и качество. Хаотичните решения и разностилието, различни за всеки отделен съд издават липса на общ подход и отсъствие на функционални параметри, които са следствие от липса на единна концепция за това как съдът (като институция) информира за работата си.

Наблюдението счита, че е необходимо да се въведе общ стандарт за интернет-страниците на съдилищата, като той включва задължителни елементи, насочени към желанието на третата власт да информира обществото за своята работа.¹ Подобряването на интернет-страниците по решение на отделните административни ръководства да се прилага, след като са налице задължителните параметри.

Наложително е интернет-страниците на съдилищата да се унифицират и по отношение на дизайна. Добрите графични решения улесняват потребителите в търсенето на информация, независимо за кой съд става дума.

Липсва напредък в системните усилия на ВСС да регулира управлението на интернет-страниците. За трети пореден път Висшия съдебен съвет решава да се занимава с тази тема – досега без успех. Безрезултатни са усилията на съдебните кадровици да наложат общи стандарти за

¹ Вж „Междинен доклад за напредъка на съда в Южна България“, с.18, <http://watch.ngo-rz.org/bg/catalog/category4/item29.html>

електронна публичност чрез интернет-страниците, независимо от „успешно осъществени“ няколко проекта.

Екипът на мониторинга идентифицира добри практики, като въвеждането на Единен портал за предоставяне на пълната информация до съдебните дела, използван от няколко съдилища в един съдебен окръг. Той осигурява онлайн достъп на адвокатите, пълномощници по дела до интересуващите ги справки по процесите във всеки момент и от всяка точка на планетата. Опитът следва да се проучи и приложи във всички съдебни райони. Няколко съдебни района вече са унифицирали дейността си в тази област и предлагат набор от електронни услуги, еднакъв за групата съдилища, възприели общ подход в работата си по информиране на обществото за тяхната работа.

Малко на брой съдилища имат на електронните си страници чуждоезикови версии, които да дават възможност на чуждестранни потребители да получават информация за работата на съда. Считаме, че след присъединяването на България към Европейския съюз, връзките между хората и институциите в общността нараснаха неимоверно и става наложително да има версии на английски език. Уместно е да се помисли и за повече езикови варианти на съдебните сайтове, заради спецификата на някои райони, като Черноморието и района на град Банско, където има концентрация на туристи и чужди граждани, които купуват имоти, вършат разпоредителни сделки и водят съдебни дела.

ПРЕПОРЪКИ

- Висшият съдебен съвет да приеме стандарт за унифициране на интернет-страниците на съдилищата за цялата страна, според спецификата на институцията.
- В интернет-страниците на всички съдилища да се създадат чуждоезикови и звукови версии.
- В интернет-страниците на съдилищата да има рубрики с информация за раздел II от Закона за държавните такси, който указва реда и начина за освобождаване от държавни такси.
- Всички съдилища да публикуват в отделни рубрики в интернет-страниците си информация за състава и дейността на Комисиите по професионална етика съгласно КЕПБМ.
- За да се повиши информираността на обществото по отношение работата на съда, да се публикуват редовно прессъобщения, свързани с делата с висок обществен интерес и други важни инициативи на съда.

Б. ЕЛЕКТРОННО ПРАВОСЪДИЕ – ОНЛАЙН УСЛУГИ ЗА ГРАЖДАНИТЕ, СЪДЕБНИ ТАКСИ

Наблюдението отчита напредък в усилията на съдилищата да въведат електронно правосъдие, като все повече услуги, могат да се извършват по интернет.¹

Модернизацията на обслужването започна с възможността гражданите да изтеглят по електронен път формуляри и бланки за различни съдебни процедури и услуги. Новият подход спестява време на гражданите и създава сигурност у тях, че полученият по електронен път документ е верният начин да се заяви исканата от потребителя услуга. **Засега повечето съдилища предлагат, като електронна услуга, доставянето на формуляр или бланка, която иначе би трябвало да се получи от съдебната канцелария.** Някои съдилища предлагат, с помощта на активна регистрация, гражданите да заявяват готовност да получават по електронен път призовки и съобщения за интересувачи ги дела. Добър пример за модернизация наблюдателите посочват въвеждането на Единен електронен портал в съд в Югозападна България, който осигурява непрекъснат достъп на няколко стотин адвокати до делата. Онлайн справки могат да се правят от всяка точка на света по всяко време. Тестовата версия на електронна система за управление на делата и публикуване на съдебните актове, е пример за неизползваните докрай все още възможности, които съвременните технологии предлагат.²

Наборът от предложения за електронни услуги засега е ограничен и от него отсъства възможността съдебните услуги да се плащат онлайн. **Все още не е въведено на много места заплащане, чрез постерминални устройства (ПОС), в сградата на самите съдилища. Не са изключения практиките граждани да чакат пред канцелариите и да плащат в брой сумите за обслужване.**

Наблюдаващият екип смята, че трябва да се изоставят тези практики. Необходима е институционална подкрепа от Висшия съдебен съвет, който да помогне на всички съдилища в България да монтират в сградите си постерминални устройства за електронни заплащания. Трябва да се създадат условия, които да позволяват **във всяка съдебна палата да се извършват плащания чрез ПОС устройства, вместо да бъдат препращани гражданите извън сградата на съда, да търсят офиси на обслужваща банка.**

На обсъждане следва да се подложи и проблемът с комисионните, които гражданите заплащат, внасяйки съдебните такси за правосъдни услуги. Ние подкрепяме предложението на магистрати, които са на мнение, че при безкасово плащане **българските граждани следва да не заплащат комисионни върху съдебните тарифи.** Подобни допълнителни начисления оскъпяват услугите, които и без това са труднодостъпни от финансова гледна точка за много хора в България. Установени са добри практики на въведени ПОС терминали за безкасови плащания в някои съдилища в градовете Варна, Пазарджик, Хасково, Бургас, Поморие, Разград, Плевен, Русе, Сандански, Добрич, Стара Загора и др.

¹ Вж „Междинен доклад за напредъка на съда в Южна България“, с.20, <http://watch.ngo-rz.org/bg/catalog/category4/item29.html>

² Вж "Граждански наблюдател 13", с.13, <http://watch.ngo-rz.org/bg/catalog/category4/item30.html>

Категорично стоим зад становището да отпадне съдебната такса от 25 лева, която родителите или настойниците на децата трябва да внасят, когато искат разрешение от съда да ползват суми от детските влогове на малолетните. Фиксираният от държавата размер е непропорционално голям за хора, принудени да посягат на детските спестявания, за да покрият основните нужди на подрастващите. Практиката показва, че най-често се искат разрешения от съдия за теглена на суми от порядъка на до сто лева. Съотнесени към тези суми държавните такси са непосилно големи. Предвид, че тези пари се заделят от наследствените пенсии на децата или от издръжките на отсъстващия от семейството родител, смисълът на подобна такса става повече от спорен. Проучване на Междуведомствена група, натоварена от ВСС да проучи проблема е установила, че в голяма част от тези случаи родителите или настойниците искат да бъдат освободени от таксата по социални причини и магистратите обикновено уважават молбите им.¹

Проучването показва, че липсата на унификация в практиките на българските съдилища важи и за цените на административните услуги, които те предлагат. Най-разпространената услуга издаване на свидетелство за съдимост, например може да се получи на цена между 5 и 9 лева. Необяснимо е защо са налице тези разлики, формирани от начислените банкови такси върху номиналната цена от 5 лева.²

По инициатива на Министерство на финансите над 15 банки предложиха механизъм за електронно заплащане на административните услуги от гражданите, при който комисионните за финансовия посредник в лицето на банката се ограничават в рамките на 1 лев. В резултат голяма част от сега действащите цени на съдебните услуги станаха по-евтини. Само свидетелствата за съдимост, издадени за една година у нас, варират между 650 - 700 хиляди. Общата сума, която би била спестена в полза на гражданите е от порядъка на няколко милиона лева.³

Остава неясно как са уредени финансовите отношения с обслужващите банки при заплащане стойността на услугите при ползване на ПОС терминал. Колко струва една операция, която се заплаща от бюджета на съда или прокуратурата? По информация от различни съдилища в Южна България сумата е между 0,50 и 1,00 лв. Ние бихме препоръчали на ВСС да наблюдава процеса на месечна база и да следи колко заплаща съдебната система за банково-комисионни и такси, където са монтирани и където няма ПОС устройства.

Гражданското наблюдение подкрепя намерението на Министерството на правосъдието да се въведе електронното правосъдие. Мониторинговите проучвания показват, че идеята се подкрепя от адвокати, експерти, граждански активисти, които следят, наблюдават или пряко участват в съдопроизводството. В момента електронният подпис няма правна стойност и с негова помощ не могат да ползват процесуалните си права, а органите на съдебната власт не могат да извършват процесуални действия.

¹ Вж "Граждански наблюдател 11", с.18, <http://watch.ngo-rz.org/bg/catalog/category4/item24.html>

² Пак там.

³ "Плащаме на държавата без банкови такси, обявява от първа страница „24 часа“. Плащанията към държавата ще стават чрез ПОС терминали. Гражданите, които плащат държавни такси, данъци или глоби, вече няма да харчат пари и банкови преводи, каза зам.-министърът на финансите Владислав Горанов." Вж "Граждански наблюдател 12", с.30: <http://watch.ngo-rz.org/bg/catalog/category4/item25.html>

Обществото очаква, че законовите норми за електронно правосъдие ще въведат стандарти. Задължение на институциите е да ги въведат на практика в услуга на гражданите.

ПРЕПОРЪКИ

- За улеснение на гражданите, във всички съдилища и прокуратури, да се монтират терминални устройства (ПОС), които да позволят всички такси да се заплащат по електронен път.
- ВСС да наблюдава какви суми заплаща съдебната система за банкови комисионни и такси, където са монтирани и където няма ПОС устройства.

Актуални са препоръките на Комисия “Професионална квалификация, информационни технологии и статистика“ на ВСС от 05.07.2011 г.:

- ПРЕПОРЪЧВА на административните ръководители в съдебната система да публикуват на интернет-страницата на всеки съд договора с банката, която го обслужва.
- ПРЕПОРЪЧВА списъкът на съдебните заседатели да бъде публикуван на интернет-страницата на всеки съд.

В. СЪДЪТ И ГРАЖДАНИТЕ

Мониторингът отчита напредък в стремежа на съдилищата да се повиши достъпа до правосъдие.¹

По-големите сгради, в които се намират съдебните палати са модернизирани, за да предоставят достъп на хората с двигателни затруднения. Архитектурната среда е осъвременена с рампи и асансьори за хора, които се придвижват с помощни технически средства. Положителните промени обаче са факт в големите градове. **Повече от половината съдилища продължават да работят в стари, тесни сгради, в които подобни ремонти не са правени и достъпът на уязвими групи до тях остава труден, а понякога и невъзможен.** Административните ръководства на съдилищата обясняват статуквото с липса на средства, които ВСС и Министерство на правосъдието не са предвидили в бюджета за съдебната система.

Необясним за нас остава факта, че все още има съдилища, в които гражданите нямат достъп до санитарни възли. Не може да има разумно обяснение на забраните, които ограничават посетителите, с уточнението, че заключените тоалетни са предназначени само за персонала. Съдебните палати са публични сгради, в които ежедневно влизат десетки, дори стотици граждани и не трябва санитарните звена в тях да са запазени само за служителите в сградата.

Продължава да не е решен проблемът със специализираните стаи, с които трябва да разполага всяка съвременна институция. В повечето съдилища вече да са създадени стаи за прокурори и адвокати, но все още има и такива, в които липсват помещения. На обвинителите и на защитниците се налага да обличат тогите си в коридорите, пред опаш-

¹ Вж “Междинен доклад за напредъка на съда в Южна България“, с.31, <http://watch.ngo-rz.org/bg/catalog/category4/item29.html>

ката от граждани, извила се пред съдебните зали. Още по-плачевно е положението с т.н. „сини стаи“, в които следва да се разпитват деца, участници в процесите. В страната има единици, създадени с финансиране от донорски проекти. Нито един съд не е отделил от собствения си бюджет средства за подобен „люкс“.

Недостигът на помещения продължава да продуцира и друг сериозен проблем в организацията работата на съда. **Не е преустановена практиката съдебни дела да се насрочват в един и същи час и така десетки участници в процесите да бъдат принудени с часове да чакат да дойде ред на делото, в което те трябва да влязат в съдебна зала.** Подобна аномалия може да се види и в съдилища, където натовареността не е толкова голяма и има достатъчно свободни зали и състави. В един и същи час се струпват дела, с фиксирано начало.

Наблюдението отчита и видим напредък в стремежа на съдилищата да създадат добри условия за информираност на гражданите, в рамките на съдебните палати. Проучването не откри съд, в който да няма указателни табели с информация за местоположението на залите и канцелариите. В по-големите съдилища има информационни табла, светещи системи и звукова сигнализация, която да помага на посетителите да се ориентират къде е процесът, който ги интересува. Малко са съдилищата, в които задължително съдии и служители ползват баджове или табели с имената на съдиите, сложени върху банката. Гражданските активисти считат, че пренебрегването на този проблем толерира анонимността.

Няма развитие в положителна посока по проблема за връзката на съда с гражданите. С обяснението, че няма разкрити щатни бройки, в съдилищата не се назначават специалисти за връзки с обществеността. Определените за говорители магистрати възприемат задължението си като формалност и съобщават информация само, когато са атакувани от страна на медиите. Практиките да се публикуват прессъобщения на пръв поглед са мерки в полза на публичността, но отказът от жив контакт с медиите, Третия сектор и гражданите всъщност, създава и задълбочава дистанцията между съда и хората.

Подобни практики пречат на обществото да получи повече, по-бърза и по-точна информация за работата на съдебната система, и на Третата власт, която допуска друг да формира публичния ѝ образ. Наблюдението многократно се е сблъсквало с недоволството на магистрати, които твърдят, че тенденциозни или неверни информации стигат чрез медиите до хората. В същото време професионалната общност от средите на съдебната система не полага достатъчно усилия за проактивна политика на съдебните институции в тази посока.

Гражданското наблюдение счита, че в органите на съдебната система у нас публичността не е развита като трайна политика. Отговорните за това фактори, упорито отказват да се разделят с остарелите си стереотипи на работа, които ги подтикват да държат плътно спуснатата завесата, зад която протичат голяма част от действията на магистратите. Нашата организация, чиито усилия са трайно насочени към гражданския мониторинг върху съда, може да възприеме за странен мълчаливия отказ на Инспектората на ВСС, с който ни бе отказана поискана по ЗДОИ информация за дейността на Инспектората в периода 2008 – 2013 година.

Националната НПО мрежа за гражданско наблюдение на съда ще продължава да отстоява искането си за повече публичност и прозрачност относно работата на съдилищата, по кадровите решения и кариерното израстване на магистратите. Основание ни дава и критично ниското обществено доверие в съдебната система, вина за което носят и голям брой скандални назначения на магистрати на различни постове в съдебната йерархия.

Темата за отчетността, публичността и прозрачността на съда повдига и въпроса за степента, в която дейността на третата власт следва да бъде достъпна за пряко наблюдение от обществото.

Казус илюстрира различно разбиране за публичността, възприето от една страна от Инспектората към ВСС, от друга - от Центъра на НПО в Разград, който е пряк участник.

Категоричен отказ направи контролният орган на съдебната система относно направено искане според текстовете на ЗДОИ, в което Центърът на НПО в Разград поиска обществена информация за дейността на Инспектората към ВСС, свързана с доклади от проведени проверки и издадени актове. ИВСС отказа да предостави документите за независим анализ и оценка с обяснение, че *„поисканите документи имат характер на служебни документи и информацията в тях може да бъде оспорена, поради което те не са със самостоятелно значение, ... съдържат вътрешна информация за съдебната система и не следва да бъдат предоставени във вида, в който са изготвени.“*¹

Без да оспорваме правото на институциите да събират, обработват и анализират факти, считаме, че изготвените във вид на отчети и доклади резултати от служебните им проверки, не са и не следва да се възприемат като информация за вътрешна употреба. Според нас точно отсъствието на строги правила и стандарти в контролните функции на Инспектората към ВСС създава условия за прикриване на нарушения в съдебната система, за толериране на действия от страна на магистратите, които не са подчинени на върховенството на закона и благоприятства задкулисни механизми, които често управляват съдебните органи.

Центърът на НПО в Разград активно използва правото си, от името на неправителствения сектор, да задава въпроси по време на изслушванията във ВСС, когато се обсъжда предстоящото назначение на магистрати. Считаме, че тези публични прояви трябва да придобият по-голяма гласност, а дадените по време на този вид процедури отговори от кандидатите, да стават широко известни. В условия на тясно сътрудничество между висшия орган на съдебната власт и гражданското общество, ще се постигне онази атмосфера на прозрачност, принципност и доверие, която ще позволи пороци, като случая „Венета Марковска“, да изчезнат от обществените практики в българската правосъдна система.

Ние, като граждански активисти, упражнявали правото си да задават въпроси, свързани с предстоящи назначения в храма на Темида, благодарим на кандидатите, отговорили честно и задълбочено на въпросите на неправителствения сектор. Възприемаме тяхната сериозност и

¹ Отговор на Инспекторат към ВСС (изх. №24.10.2013г.) по повод жалба на Центъра на НПО в Разград срещу мълчалив отказ по заявление за достъп до обществена информация.

отзивчивост като уважение към гражданите и очакваме духът на добронамерената дискусия да стане определящ в предстоящите изслушвания на ВСС с кандидатите за отговорни постове в съдебната система. Надяваме се, кандидатите, които са получили въпроси от страна на Третия сектор, но не са намерили за необходимо да им отговорят, да преосмислят досегашния си подход и да дадат публично отговорите на зададените към тях въпроси при следващия си опит за кариерно израстване.

ПРЕПОРЪКИ

- За да се подобри достъпът на уязвими групи хора до правосъдие Министерството на правосъдието и Висшият съдебен съвет да предприемат ефективни действия за подобряване архитектурната среда на съдебните сгради за хората с увреждания, като се изградят рампи, подедни съоръжения. Тесните входове да се разширят; да се улесни и преходът между етажите.
- Във всички съдилища съдебните заседания с участието на хора с трайни физически увреждания да се насрочват в зали на първия етаж в съдебната сграда.
- За да се повиши информираността на гражданите, във всеки съд да има поставена на видно място информация за стойността на съдебните такси и размерите на банковите комисионни към тях.
- Висшият съдебен съвет да подобри системата за връзки с обществеността, като се назначат служители, отговорни за политиката на информираност на обществото, прилагана от съдилищата във всеки съдебен район.

ТЕМА 4. ДЕТСКО ПРАВОСЪДИЕ

ОБЩИ ПРЕПОРЪКИ

- Държавата, в лицето на изпълнителната и съдебната власт, да разработи обща програма за създаване на подходящи условия за водене на съдебни процеси, в които участват деца. На територията на всеки съдебен окръг да се планира създаването на т.н. „синя стая“, в която да бъдат изслушвани децата.

ПОДКРЕПЯМЕ ЦЕЛИТЕ В ПРИЕТАТА КОНЦЕПЦИЯ ЗА ДЪРЖАВНА ПОЛИТИКА В ОБЛАСТТА НА ПРАВОСЪДИЕТО ЗА ДЕЦА.¹

- Да се създадат единни професионални държавни стандарти за подбор и поддържане на квалификацията на магистрати, специално подготвени за работа с малолетни и непълнолетни.
- Предмет на държавна политика да стане задължителната специализирана подготовка на съдии и прокурори, натоварени да разглеждат дела с ненавършили пълнолетие участници.
- Да се създаде ориентирана към правата на детето правна уредба, изцяло съобразена с международните правни стандарти, както и с установените най-добри практики в чуждестранните правни системи, когато същите са приложими към българската обществена действителност.

А. ЗАКОН ЗА ЗАКРИЛА НА ДЕТЕТО

Наблюдението отчита стремеж от страна на съдиите да се отнасят отговорно и с внимание към процеси и казуси, в които участват деца. Несъмнената загриженост на магистратите обаче продължава да съжителства с остарели практики, които не отчитат в пълна степен социално-психологическите промени в обществото, промененото отношение на държавата към грижата ѝ за закрила на подрастващите.

Когато на съда се налага да разпитва деца или да отсъжда по казуси, които касаят техните интереси, винаги е налице грижа в съдебната зала, която обаче често завършва с решение детето да отиде в социална институция.

На фона на провежданата в страната деинституционализация, при която 4 700 деца² от социалните домове ще трябва да намерят своите нови приемни семейства, връщането към модела, от който държавата вече се е отказала е неприемливо.

Налице е подобряване на практиките на работа на съдилищата, когато им се налага да се срещат с деца. Макар да няма специализирани „сини стаи“, децата често се разпитват не в съдебната зала, а в съдийските кабинети, за да се преодолее стресът им. По време на съдебното дирене до непълнолетните присъстват психолози и социални работници. Има единични случаи, когато подобни дела се гледат и без участието на т.н. от съда „експерти“, но те са по-скоро изключения.

Наблюдението счита, че е **необходимо да се насочи вниманието на обществото към механизмите, с помощта на които в съда се гаран-**

¹ Вж Концепция за държавна политика в областта на правосъдието за деца, с.2-3: <http://www.strategy.bg/FileHandler.ashx?fileId=1703>

² Данни от НСИ към месец февруари 2013г., <http://www.nsi.bg/>

тират правата на децата с увреждания. Констатирани са случаи, при които ангажираните с такива дела съдии отсъждат без да са видели детето, позовавайки се само на медицинската документация. Споделяме правотата на тяхното обяснение, че намират присъствието на хронично болно дете в съдебната зала за неуместно и възразяваме срещу практиката да се взема решение без магистратът да има лични впечатления от засегнатата страна. Намираме, че практиката на прокуратурата, когато от нея иска мярката „поставяне под запрещение“, магистрат да посещава детето, там където живее, може да се заимства и от съдиите.

ПРЕПОРЪКИ

1. Прилагане на Закона за закрила на детето (ЗЗДет)

Препоръки за изменение в закона:

- За да се защитят правата на децата, законът да предвиди задължителното назначаване на особен представител, който по време на съдопроизводството да гарантира съблюдаването на техните интереси.
- Задължително да присъства психолог и/или представител на Дирекция „Социално подпомагане“ в съдебна зала по време на процес, в който участва дете.
- Законът да даде възможност на съда да насочи и когато е необходимо да задължи родителите или настойниците да ползват услугите на психолог за укрепване емоционалното състояние и психичното равновесие на поставените в риск деца.
- Законодателят да предвиди възможност за провеждане на съдебна процедура без участието на родителя, когато интересите на децата налагат това.

Препоръки за подобряване работата на съда по прилагането на закона:

- Да се търсят алтернативи освен настаняването на децата в домове за деца, лишени от родителска грижа, като се обръща внимание на възможността те да бъдат отглеждани от приемни семейства.
- Да се въведе в съдебната практика повишена отговорност за преценка на родителските грижи. Семействата, които не покриват минималните стандарти да бъдат насочвани със съдебен акт към специализирани програми за повишаване на родителския капацитет.

Б. СЕМЕЕН КОДЕКС

Мониторингът отчита, че на делата, заведени по Семейния кодекс, в които участват деца се гледа с повишено внимание от страна на съдиите и е налице загриженост към интересите на страните, ненавършили пълнолетие. Мнението на наблюдателите е, че магистратите полагат усилия да решат казусите така, че в най-голяма степен съдебният акт да е от полза за децата.

В този вид процеси обаче е налице пропусъкът, свързан с липсата на специализирани „сини стаи“, в които да бъдат изслушвани децата, без да се стресират от присъствието си в съдебна зала. **Гражданското**

наблюдение настоява държавата да разработи цялостна програма за подобряване правосъдието за деца, в която да се предвиди и финансиране изграждането на специализирани защитени кътове в съдебните палати.

Считаме, че е необходимо на институционално ниво да се насърчава въвеждането на медиацията в съдебната практика, особено когато става дума за разводи и определяне на родителски права. Според нас ще се избягнат рисковете от стресови ситуации, които се пораждат от споровете между разделените вече семейни партньори и опитите им да използват децата като средство за разрешаване на конфликтите между възрастните.

Наблюдаващият екип подкрепя и искането на съдийската колегия за промени в Семейния кодекс, които да освободят родителите и настойниците от съдебни такси, когато искат да ползват влоговете на децата, за да задоволят техни неотложни нужди и потребности.

ПРЕПОРЪКИ ЗА ИЗМЕНЕНИЕ В СЕМЕЕН КОДЕКС (СК):

- Да се промени чл. 130, ал. 3 от СК, с което да отпадне частично задължението на родителите да искат разрешение от съда за разпореждане с парични суми от влоговете на непълнолетните си деца;
- Да се определи минимален праг на сума в чл.130 от СК, която може да се използва без съдебно разрешение;
- Да се въведе като задължителен етап медиацията, за да се създаде възможност за улеснено решаване на споровете между страните, които уреждат взаимоотношенията си по СК. Тя да предхожда съдебната фаза, като се популяризират предимствата, които този подход ще донесе на гражданите.

В. ЗАКОН ЗА ЗАЩИТА ОТ ДОМАШНОТО НАСИЛИЕ

Мониторингът насочен към прилагането на ЗЗДН, показва, че макар в тези процеси да не участват пряко деца, в преобладаващия брой от делата постановените решения засягат непълнолетни членове на семействата, страдащи от тормоз у дома.

За да се избегнат съществуващите според нас несъвършенства в сега действащия закон, които пряко влияят върху психиката и емоционалното състояние на децата, настояваме за промени, които да са в полза на уязвимите групи. Например оттеглянето на жалбата от страна на молителя, който се оплаква от домашно насилие да става след сериозна мотивировка, за да се избегне рискът, това да става под натиск от страна на проявяващия агресия. **В процеса на съдебното дирене да бъдат включени представители на социалните служби, които да установят дали не става дума за домашна среда, която крие сериозен риск за децата.**

Необходима е според нас и промяна в сроковете, предвидени за гледане на жалбите по ЗЗДН. Действащият в момента тридесетдневен срок е дълъг. Обикновено в този период жертвите на насилие биват подлагани на още по-голям психологически натиск да изтеглят исквете си. Проблемът с тормоза, жертва и свидетели на който обикновено са и

децата не се решава, а подложените на насилие само се разколебават в решението са да търсят правата си по съдебен ред.

ПРЕПОРЪКИТЕ, КОИТО ОТПРАВИХМЕ В ДОКЛАДА ЗА НАПРЕДЪКА НА СЪДА В СЕВЕРНА БЪЛГАРИЯ¹, са относими и спрямо наблюдаваните съдилища в Южна България:

- Да се въведе практика, при която съдът служебно да проверява имущественото състояние на ответника, преследван от Закона за защита от домашно насилие, за да може да се определи адекватно размера на паричната глоба, налагана на виновния по чл. 6 (4).
- Да се ускори разглеждането на съдебните дела, с цел превенция на бъдещи конфликтни ситуации, които биха принудили жертвите да изтеглят съдебните жалби - съдът да насрочва открито съдебно заседание преди установения краен срок от 30 дни.
- Отказът на извършителите на домашно насилие от участие в специализирана програма да се криминализира, като се приложат предвидените наказания в НК.
- Да се предвиди законова възможност съдът със свое решение да задължава виновния за домашното насилие да заплаща разходите по възстановителните програми на пострадалите и таксите за личното му участие в специализираните програми срещу агресията.
- Размерът на глобите да се увеличава двойно при повторен акт на домашно насилие, в нарушение на съдебна заповед.
- Националната агенция за приходите да прилага мерки за ефективно събиране на наложените съдебни глоби, за да се засили санкциониращия характер на закона.
- Да се преразгледа и усъвършенства ефективността на Инструкцията за взаимодействие и обмен на информация на НАП с Висшия съдебен съвет.
- Агенцията за социално подпомагане да утвърди методика за нови социални услуги по превенция на домашното насилие.

Г. УКАЗ ЗА БОРБА С ДРЕБНОТО ХУЛИГАНСТВО

Гражданското наблюдение продължава да иска цялостна отмяна на УБДХ, като норма, която е остатък от правен ред, различен от правилата на демократичните общества. С особено настойчивост искаме бързи промени, които да отчитат правата децата и да държат сметка за интересите на непълнолетните, изправени пред съда за хулиганство.

Според нас крие рискове предвиденият 15 дневен срок за административно задържане (лишаване от свобода), който се прилага и спрямо ненавършили 18 години подсъдими. Обикновено става дума за ученици, които биват откъсвани от учебните им занятия. Трябва да се дава приоритет на прилагането на мерките, предвидени в Закона за борба с противообществените прояви на малолетни и непълнолетни,

¹ Виж Доклад за напредъка на съда в Северна България, 2011, с.9: <http://watch.ngo-rz.org/bg/catalog/category4/item23.html>

който в по-голяма степен отчита особеностите на възрастта на нарушителите, ненавършили пълнолетие.

Препоръки относно прилагане на Закона за борба с противообществените прояви на малолетни и непълнолетни:¹

- Да бъде отменен изцяло ЗБППМН, като норма неотговаряща на съвременните условия и обществени отношения. На мястото на остарелите текстове, които носят белезите на тоталитарната епоха, да се създаде нова правна уредба, третираща нарушенията на закона от страна на подрастващите. Тя следва да е съобразена с международните правни стандарти, които зачитат правата на децата и се стремят към пълноценна ресоциализация на ненавършилите пълнолетие правонарушители.
- В местните комисии, натоварени да работят с непълнолетните правонарушители, да бъдат включвани активни общественици, сериозно ангажирани с каузата за правата на децата.
- Обществените възпитатели да преминават специално обучение, което да им позволи ефективно да изпълняват възложените им функции.
- Местните комисии, които работят с непълнолетните правонарушители, да си сътрудничат активно с органите на реда и с неправителствените организации от региона, за да се използва максимално общественият ресурс и да се еоказва помощ на децата в риск.

Д. ЗАКОН ЗА БОРБА С ПРОТИВООБЩЕСТВЕНИТЕ ПРОЯВИ НА МАЛОЛЕТНИ И НЕПЪЛНОЛЕТНИ

Гражданското наблюдение напълно споделя принципите, зложени в Концепцията за държавна политика в областта на правосъдието за детето. Според нас ориентирането на обществото към правна уредба, насочена към спазване правата на детето предполага и **отмяна на остарелия по дух и принципи Закон за противообществените прояви на малолетни и непълнолетни**. Намираме, че е нужно в обозрими срокове да се извършат необходимите законодателни промени, защото набеязаните в Концепцията цели да се превърнат в законови норми.

ПРЕПОРЪКИ

- При изработване на новите правила за детско правосъдие, считаме за необходимо да се отдели внимание на процеса на обучение и специална подготовка на магистратите, които ще правораздават в случаите, когато пред съда са изправени непълнолетни правонарушители.
- Магистратите трябва да отговарят на предварително обявени от държавата стандарти за подбор и да са тясно специализирани за предизвикателствата, които ги очакват.

Практиките, които бъдещите законови норми ще налагат, следва да са съобразени с най-високите международни стандарти, използвани в европейските правни системи и приложими към българската действителност.

¹ Продължават да са актуални препоръките на нашия екип от 2011 г.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Гражданското наблюдение, осъществило мониторинга в рамките на проекта „Правосъдие близо до хората: втора фаза“, е стъпка от общите усилия на неправителствения сектор в България, с които гражданските активисти подпомагат съдебната система в усилията ѝ да се реформира и подчини изцяло на върховенството на закона.

Широкият обмен на мнения илюстрира силната загриженост на обществото за състоянието на съдебната система у нас и огромните очаквания на хората. Съдебната система е просмукана с корупция, задкулисни зависимости, непрофесионалните методи за кариерно развитие и растеж на магистратите. Обществото повдига тревожни въпроси и позиции за промяна из основи в бързи темпове.

Отчитаме видимия напредък в работата на съдилищата за подобряване достъпността на хората до услугите на правосъдната система, но не можем да не скрием и разочарованието си за устойчив отказ на висши политически и съдебни институции за истински реформи. Особено силно се забелязва в сферите, от които зависи скритите зависимости на магистратите да излязат на светло. Спешна е нуждата за промени с ефект за кристално ясни задължителни правила за прозрачност и гаранции за безпристрастност, които да гарантират обективно правораздаване.

Според нас съществуват тревожни тенденции за стъпки назад в процеса на реформиране на правосъдната система. Виждаме как висши магистрати търсят законови вратички, за да прикриват практики на непотизъм, корупция и зависимости в правосъдната система. Ниско е общественото доверие в правораздаването и върховенството на закона у нас. Гражданите имат усещането за неяснота, необективност, безнаказаност, несправедливост и нелогичност в действията на съдебните органи в България.

Целта на гражданския наблюдател в съда не е да следи, анализира и да дава рецепти за реформиране на съдебната система. Неговата роля е да бъде коректив на Третата власт и със своето виждане като гражданин да насърчи съдебните институции да се обърнат с лице към обществото; да чуят критиките и недоволството на хората към тяхната работа и да отговорят с промени.

Реформирането на съдебната система не е процес, който засяга единствено и само правораздавателните функции на държавата. Става дума за промяна, успехът на която да гарантира демократичните устои на модерните общества, а забавянето му пречи на цялостния просперитет на България.

Водени от това разбиране, ние - членовете на Националната мрежа за гражданско наблюдение на съда и Центъра на НПО в Разград, осъществил проекта „Правосъдие близо до хората: втора фаза“, ще продължим да подкрепяме съдебните институции в стремежа им да се реформират; ще участваме активно като страна в диалога с гражданите и ще изискваме цялостни и последователни мерки за добре работеща и независима съдебна система.

СТАТИСТИКА ЗА НАБЛЮДАВАНИ СЪДЕБНИ ДЕЛА

В проекта "Правосъдие близо до хората: втора фаза" обект на гражданско наблюдение бяха 24 районни и 9 окръжни съдилища в Южна България, разделени в четири групи по шест съдилища (4 районни и 2 окръжни), както следва:

I. Група: Окръжен съд – Благоевград (Районен съд – Благоевград), Окръжен съд – Кюстендил (Районен съд – Кюстендил), Районен съд - Перник, Районен съд – Петрич, Районен съд – Разлог, Районен съд – Дупница;

II. Група: Окръжен съд – Пловдив (Районен съд – Пловдив), Окръжен съд – Пазарджик (Районен съд – Пазарджик) Районен съд – Асеновград; Районен съд – Карлово; Районен съд – Пещера, Районен съд – Велинград;

III. Група : Окръжен съд – Стара Загора (Районен съд – Стара Загора), Окръжен съд – Хасково (Районен съд – Хасково), Районен съд – Кърджали, Районен съд – Чирпан; Районен съд – Свиленград, Районен съд – Димитровград;

IV. Група: Окръжен съд – Бургас (Районен съд – Бургас), Окръжен съд – Ямбол (Районен съд – Ямбол), Окръжен съд – Сливен (Районен съд – Сливен), Районен съд – Поморие, Районен съд – Несебър, Районен съд – Царево;

За целите на мониторинга, в частта която проучва и анализира проблемите на правосъдието за деца, бяха подбрани и наблюдавани съдебни дела, в които участваха малолетни и непълнолетни лица. Проучването по тази тема се извърши в 24 районни съдилища.

По останалите три теми: Етично поведение и конфликт на интереси; Разпределение на постъпилите съдебни дела на принципа на случайния подбор чрез електронна програма и публикуване на съдебните актове на електронните страници на съдилищата; Отчетност, публичност и прозрачност бяха наблюдавани районни и окръжни съдилища.

Включените в наблюдението съдилища условно са обособени в три групи, съобразно броя на съдиите, които работят в тях по щат. За основа на класификацията сме използвали публикуваните данни в интернет-страницата на Висшия съдебен съвет за натовареността на съдилища през 2012г.¹ В първа група по натовареност са включени районните съдилища от градовете Бургас, Пазарджик, Перник, Пловдив, Сливен, Стара Загора и Ямбол. Втората група е съставена от районните съдилища в Асеновград, Благоевград, Дупница, Карлово, Кърджали, Кюстендил, Разлог и Хасково. В трета група са включени съдилищата в градовете Велинград, Димитровград, Несебър, Петрич, Пещера, Поморие, Свиленград, Царево и Чирпан.

I-ва група	Брой съдии по щат, работили през 2011 г.	Натовареност по щат към 31.12.2012 г. Брой дела за разглеждане месечно на 1 съдия
РС Бургас	30	50.10
РС Пазарджик	15	47.92
РС Перник	15	67.73
РС Пловдив	54	55.43

¹ Вж Приложение № 3, Таблица за натовареността на магистратите в съдилищата за 2012 година. <http://www.justice.bg/bg/statistick/2012/as/a1.html>

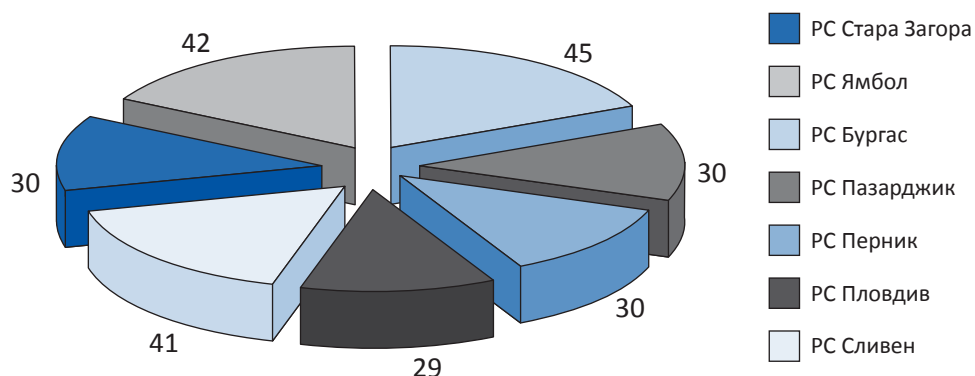
СТАТИСТИКА ЗА НАБЛЮДАВАНИ СЪДЕБНИ ДЕЛА

РС Сливен	16	50.02
РС Стара Загора	20	48.84
РС Ямбол	14	33.93

II-ра група	Брой съдии по щат, работили през 2011 г.	Натовареност по щат към 31.12.2012 г. Брой дела за разглеждане месечно на 1 съдия
РС Асеновград	9	33.31
РС Благоевград	12	49.66
РС Дупница	12	44.90
РС Карлово	8	33.82
РС Кърджали	8	55.31
РС Кюстендил	10	43.88
РС Разлог	7	33.48
РС Хасково	11	43.51

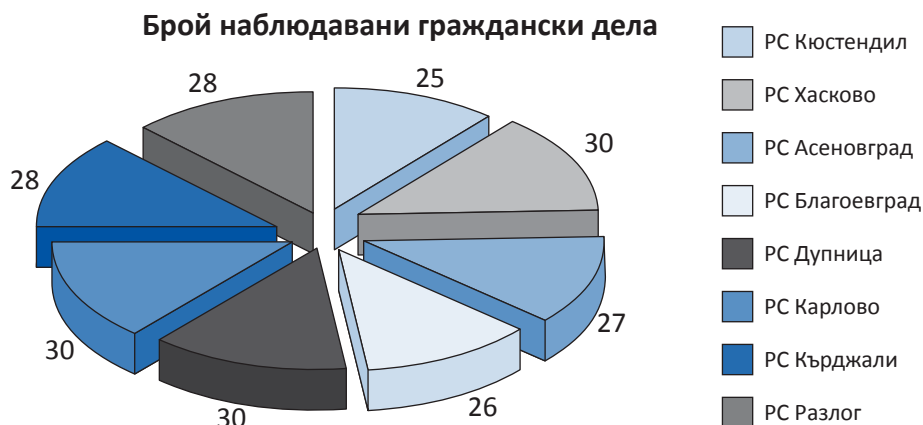
III-та група	Брой съдии по щат, работили през 2011 г.	Натовареност по щат към 31.12.2012 г. Брой дела за разглеждане месечно на 1 съдия
РС Велинград	5	42.93
РС Димитровград	6	43.04
РС Несебър	5	44.88
РС Петрич	12	26.70
РС Пещера	5	30.72
РС Поморие	4	33.08
РС Свиленград	5	46.92
РС Царево	3	38.31
РС Чирпан	4	26.00

Брой наблюдавани граждански дела

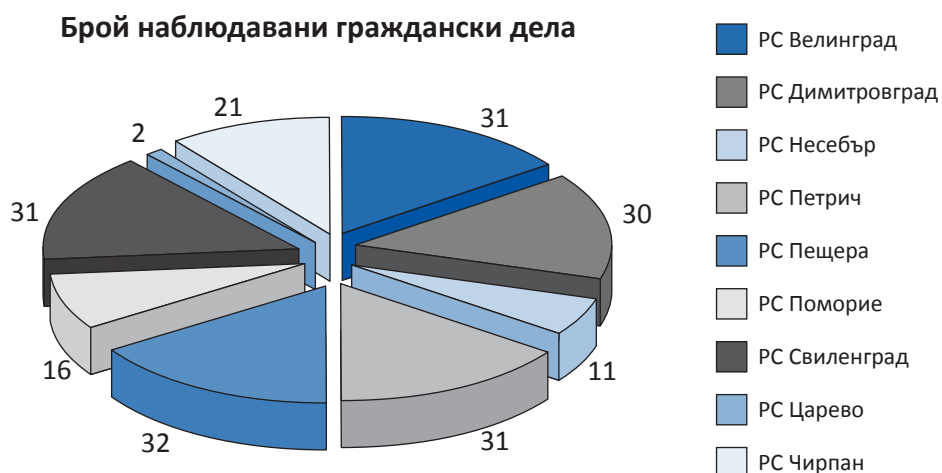

През наблюдавания период в малките районни съдилища Царево, Несебър и Поморие постъпиха относително малък брой съдебни дела с участието на малолетни и непълнолетни. По тази причина бе увеличен с 15, броя на съдебни дела за наблюдение в съдилищата на Бургас, Сливен и Ямбол.

СТАТИСТИКА ЗА НАБЛЮДАВАНИ СЪДЕБНИ ДЕЛА

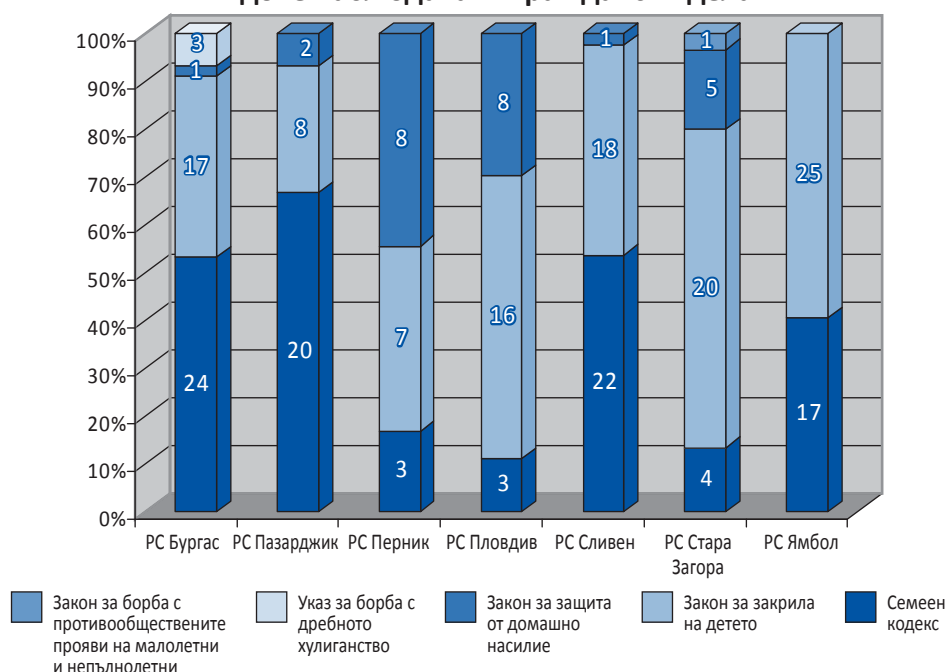
В районните съдилища в градовете Хасково и в Дупница са наблюдавани предварително планирани 30 съдебни дела. В останалите съдилища през мониторинговия период са постъпили за разглеждане по-малко на брой процеси, които да отговарят на целите на проекта и затова са налице количествени разлики. Най-малко съдебни дела са били наблюдавани в районните съдилища в градовете Кюстендил и Благоевград.

В така наречените "малки" съдилища, в които работят по-малко от 10 съдии, са наблюдавани различен брой съдебни дела, като в някои от тях мониторингът е проведен само върху 2 съдебни процеса – например в Районен съд - Царево. В Районен съд - Несебър са проследени 11 съдебни дела. Най-много са наблюдавани съдебни дела в Районен съд - Пещера.

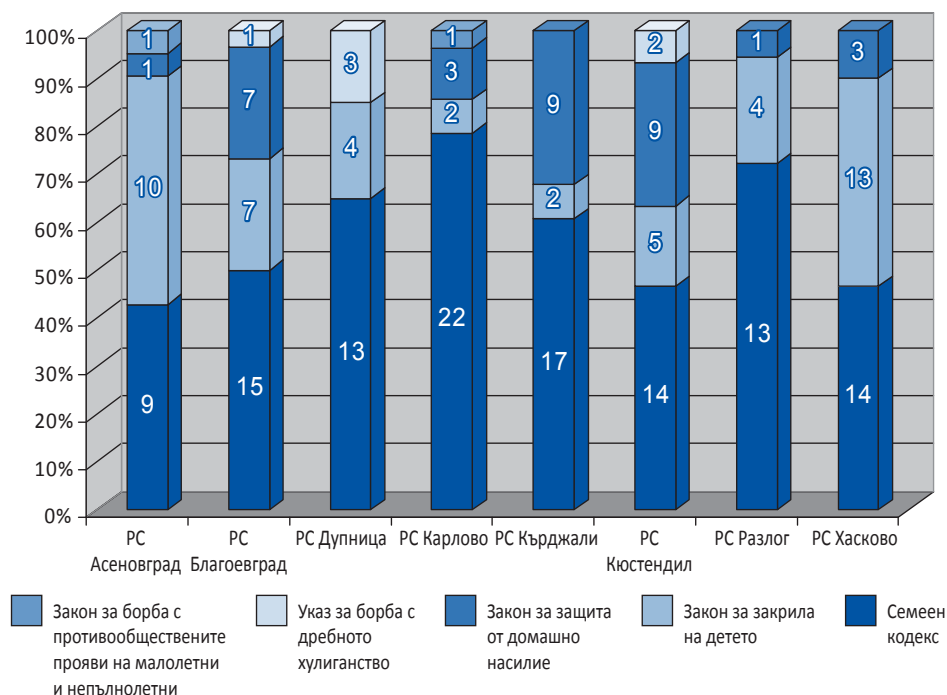
СТАТИСТИКА ЗА НАБЛЮДАВАНИ СЪДЕБНИ ДЕЛА

Видове наблюдавани граждански дела

Откроява се интересна тенденция в първа група съдилища относно съдебните процеси с участието на деца. Повече от половината проследени съдебни дела са били заведени по Закона за закрила на детето или по Семейния кодекс. Интерес представлява и големият брой съдебни дела, постъпили за разглеждане през мониторинговия период по Закона за защита от домашното насилие в районните съдилища в градовете Перник, Пловдив и Стара Загора. Процеси, заведени по Указа за борба с дребното хулиганство са били гледани единствено в Районен съд - Бургас.

Видове наблюдавани граждански дела

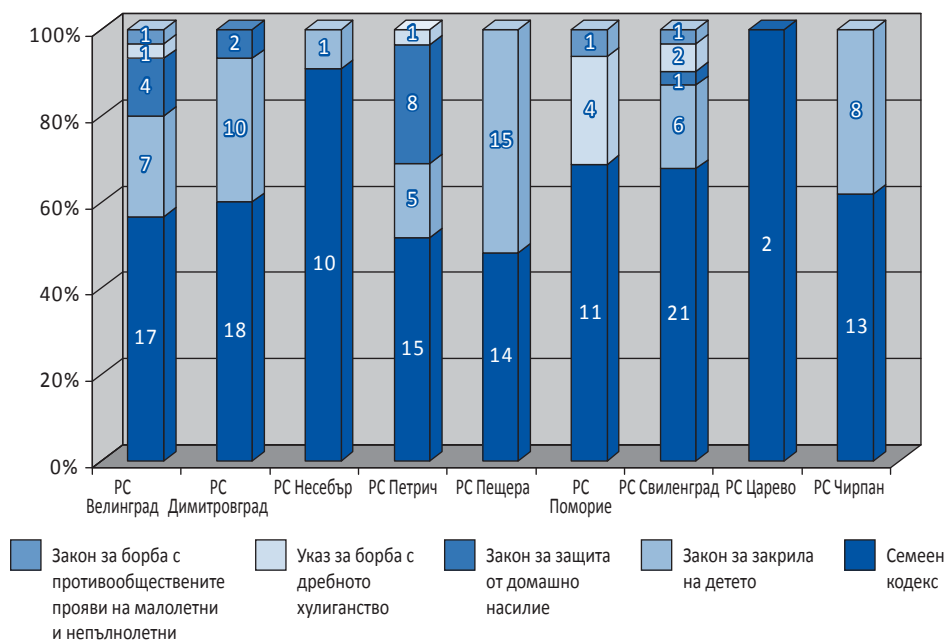

Прави впечатление, че във втората група съдилища почти 2/3 от наблюдаваните съдебни дела са били заведени по Семейния кодекс. Единствено в районните съдилища в градовете Асеновград и Хасково превес вземат съдебните процеси, заведени по Закона за закрила на детето. Най-много съдебни дела по Закона за

СТАТИСТИКА ЗА НАБЛЮДАВАНИ СЪДЕБНИ ДЕЛА

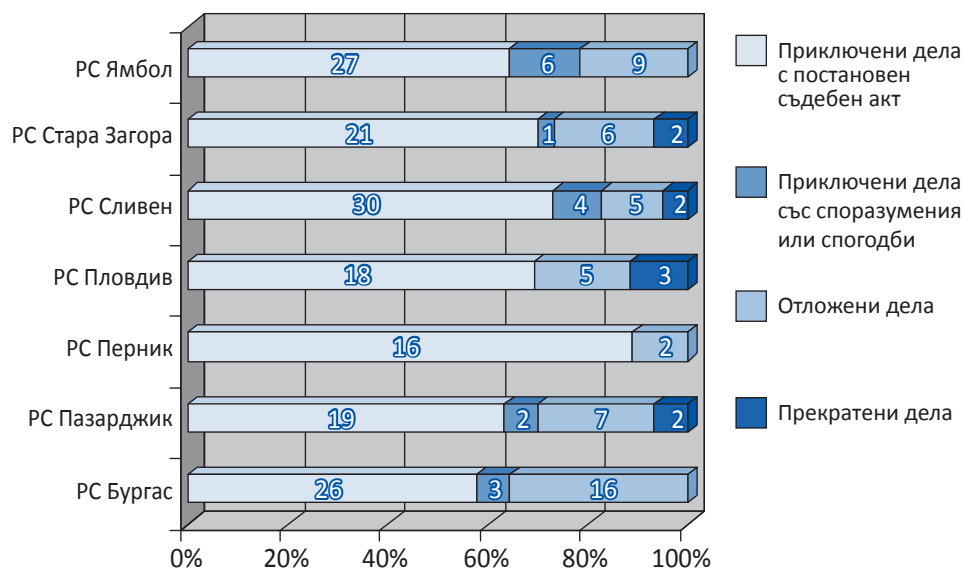
защита от домашно насилие са били наблюдавани в районните съдилища в градовете Благоевград, Кърджали и Кюстендил. Най-много дела по Указа за борба с дребното хулиганство са наблюдавани в районния съд в Дупница. В районните съдилища в градовете Асеновград и Карлово са наблюдавани съдебни дела, заведени по Закона за борба с противообществените прояви на малолетни и непълнолетни.

Видове наблюдавани граждански дела

В третата група съдилища почти 80% от наблюдаваните съдебни дела са гледани по Семейния кодекс. Най-много съдебни процеси от този вид са наблюдавани в Районен съд - Несебър. Единствено в Районен съд - Пещера половината от наблюдаваните процеси са били заведени по Закона за закрила на детето. В останалите съдилища от групата съдебните дела гледани по този закон са по-малко от половината проучвани от нас процеси. В районните съдилища на градовете Велинград, Петрич, Поморие, Свиленград са наблюдавани съдебни дела по Указа за борба с дребното хулиганство, а в районните съдилища на градовете Велинград, Пещера и Свиленград са наблюдавани съдебни дела по Закона за борба с противообществените прояви на малолетни и непълнолетни.

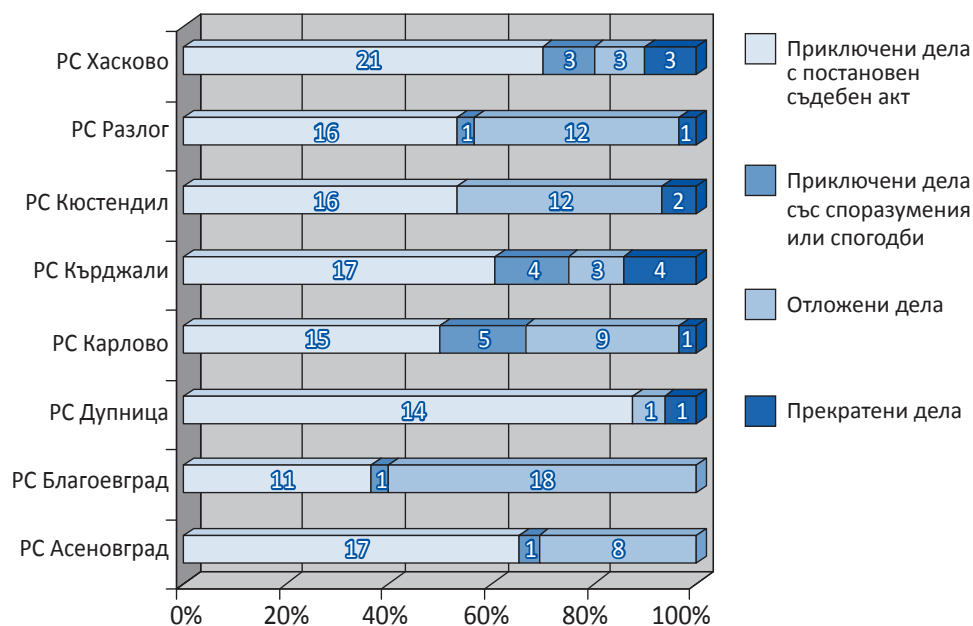
Движение на наблюдавани граждански дела

СТАТИСТИКА ЗА НАБЛЮДАВАНИ СЪДЕБНИ ДЕЛА

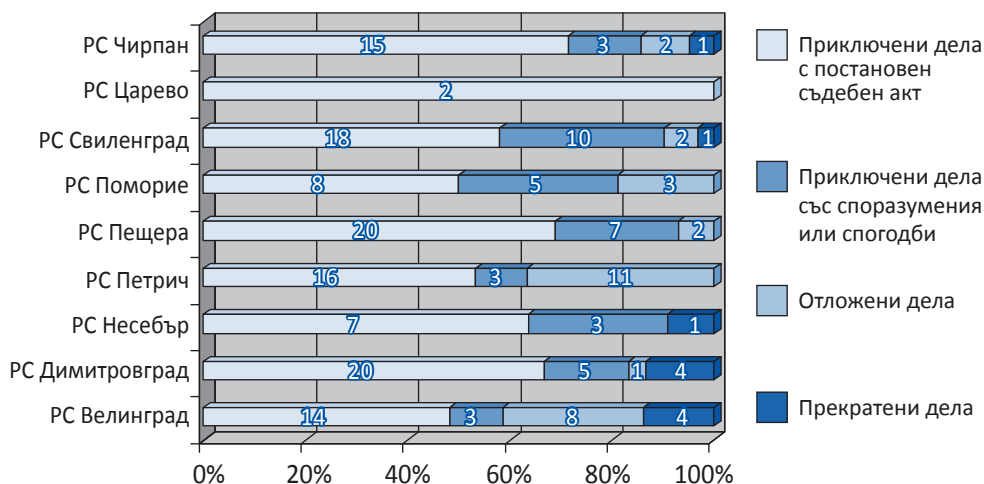
Повече от половината, включени в проучването съдебни дела, са приключили в рамките на мониторинговия период. 75% е средният процент на приключените съдебни процеси в първата група наблюдавани съдилища. Най-много отложени съдебни дела са регистрирани в Районен съд - Бургас - 16 броя. Най-малко са били отложените съдебни дела в Районен съд - Перник - 2 броя. Констатирани са прекратени съдебни дела в районните съдилища на градовете Стара Загора, Сливен, Пловдив и Пазарджик. Във всички наблюдавани съдилища с изключение на районните магистратури в Пловдив и Перник са регистрирани съдебни дела, приключили с одобрени от съда споразумения или спогодби между страните.

Движение на наблюдавани граждански дела

Почти половината от наблюдаваните съдебни дела, проучвани във втората група съдилища, са приключили с постановен съдебен акт. Единствено в районните съдилища в градовете Разлог, Кюстендил, Карлово и Благоевград делът на приключените съдебни дела е приблизително равен на броя на отложените. В Районен съд - Благоевград броят на отложените съдебни дела е по-голям от броя на количеството приключени съдебни процеси. Най-голям дял приключени съдебни дела, спрямо общия брой проследени от нас процеси е регистриран в Районен съд - Хасково и той достига почти 80% от общо 21 наблюдавани съдебни дела.

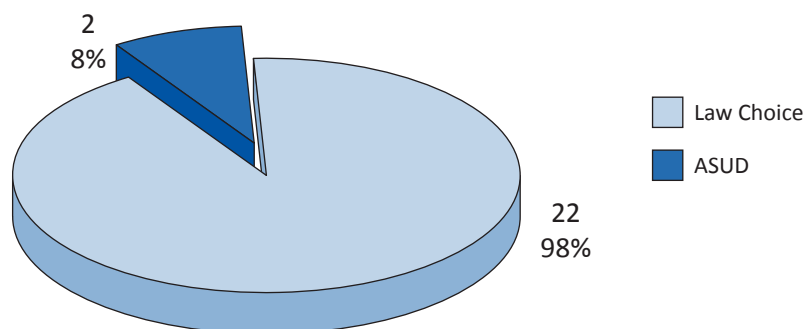
Движение на наблюдавани граждански дела

СТАТИСТИКА ЗА НАБЛЮДАВАНИ СЪДЕБНИ ДЕЛА

В третата група съдилища преобладават приключените съдебни дела. Само в Районен съд - Велинград броят на отложените процеси е с един повече от броя на приключените. Сравнение между показателите тук с другите две групи съдилища илюстрират и по-честата практика делата да приключват с одобрени от съда споразумения или спогодби между страните. В районните съдилища в Димитровград и Велинград наблюдението е регистрирало и по четири прекратени съдебни дела.

Използвани компютърни програми за случайно разпределение на съдебни дела в наблюдаваните съдилища в Южна България

Най-разпространеният софтуер Law Choice се използва във 92% от наблюдаваните по проекта съдилища. Проучването, на прилагане принципа на случайното разпределение на съдебните дела, установи, че 30 от всичките наблюдавани 33 съдилища в Южна България използват за целта компютърната програма Law Choice. Само в Окръжния и Районния съд в Благоевград и в Районния съд в Разлог са предпочели компютърната програма ASUD.

AMERICA FOR BULGARIA
FOUNDATION
Фондация Америка за България

С подкрепата на Фондация "Америка за България"

Фондация "Америка за България" подпомага израстването и укрепването на динамична пазарна икономика и демократично общество в България и подкрепя страната в постигане на пълния ѝ потенциал на успешна и модерна европейска нация. Основана през 2008 година, фондацията е наследник на Българо-американския инвестиционен фонд, създаден от правителството на САЩ чрез Американската агенция за международно развитие. Грантовете, които фондация "Америка за България" предоставя, продължават отношенията на доброжелателство и приятелство между народите на САЩ и България.

REPORT

ON THE PROGRESS OF COURT IN SOUTHERN BULGARIA

AMERICA FOR BULGARIA
FOUNDATION